

Talousnäkymät ja palkanmuodostus

Tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunnan raportti 2019:6

Talousnäkymät ja palkanmuodostus

Tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunnan raportti 31.1.2019

Valtioneuvoston kanslia

ISBN PDF: 978-952-287-692-8

Helsinki 2019

Kuvailulehti

Julkaisija	Valtioneuvoston kanslia		31.1.2019
Tekijät	Tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunnan sihteeristö (VM)		
Julkaisun nimi	Talousnäkymät ja palkanmuodostus		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunnan raportti 31.1.2019 2019:6		
Diaari/hankenumero		Teema	
ISBN PDF	978-952-287-692-8	ISSN PDF	2490-1164
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-692-8		
Sivumäärä	48	Kieli	FI
Asiasanat	palkanmuodostus, kilpailukyky, ostovoima		
Tiivistelmä Tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunnan palkanmuodostuksen seurantaraportissa selvitetään ansioiden, hintojen ja ostovoiman sekä kilpailukyyn kehitystä ja kehitysnäkymiä. Toimikunta hyödyntää arvioissaan valtiovarainministeriön suhdanne-ennustetta, joka on julkaistu VM:n kansantalousosaston Taloudellisessa katsauksessa 17.12.2018. Valtiovarainministeriön kansantalousosaston ennusteen mukaan ansiot nousivat 1,8 % vuonna 2018 ja kuluttajahinnat nousivat lopullisten tietojen mukaan 1,1 %. Palkansaajien yhteenlasketun käytettävissä olevan reaalitytulon eli ostovoiman arvioidaan lisääntyneen 2,8 % vuonna 2018. Vuosina 2019–2020 sekä inflaatio että palkkojen nousu kiihtyvät. Vuonna 2019 ostovoima kasvaa 2,1 %, mutta v. 2020 ostovoiman kasvun odotetaan hidastuvan inflaation nopeutuessa ja palkansaajien sosiaaliturvamaksujen noustessa. Yksikkötyökustannukset kehittyvät kuitenkin hieman muita kilpailijoita maltillisemmin, ja Suomen kustannuskilpailukyky vahvistuu suhteessa muuhun euroalueeseen. Tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunnan kokoonpanoon kuuluvat: Juho-Pekka Jortama (VTML), Mika Juutinen (KT), Erno Järvinen (MTK), Ilkka Kaukoranta (SAK), Jarkko Kivistö (SP), Mika Kuismanen (SY), Tytti Naukkarinen (SAK), Matti Paavonen (Palta ry), Helena Pentti (SAK), Petteri Rautaportas (Teknologiateollisuus ry), Pekka Sinko (VNK), Pasi Sorjonen (Akava), Ralf Sund (STTK), Marko Synkkänen (VM), Heikki Taulu (Akava), Penna Urrila (EK), Mari Ylä-Jarkko (TK), Markus Sovala (VM, pj.), Mikko Spolander (VM, vpj.), Pasi Koikkalainen (VM, siht.) ja Harri Pönkä (VM, siht.).			
Kustantaja	Valtioneuvoston kanslia		
Julkaisun myynti/jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Statsrådets kansli		31.1.2019
Författare	Sekretariatet för utredningskommissionen för inkomst- och kostnadsutvecklingen (FM)		
Publikationens titel	Ekonomiska utsikter och lönebildning		
Publikationsseriens namn och nummer	Rapport av kommissionen för inkomst- och kostnadsutveckling 31.1.2019 2019:6		
Diarie- /projektnummer		Tema	
ISBN PDF	978-952-287-692-8	ISSN PDF	2490-1164
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-692-8		
Sidantal	48	Språk	FI
Nyckelord	lönebildning, konkurrenskraft, köpkraft		
Referat I den uppföljningsrapport om lönebildningen som utarbetats av kommissionen för inkomst- och kostnadsutveckling redogörs det för hur inkomsterna, priserna, köpkraften och konkurrenskraften utvecklas samt utvecklingsutsikterna för dem. Kommissionens bedömning baserar sig på finansministeriets konjunkturprognos, som har publicerats i finansministeriets ekonomiska översikt av 17.12.2018. Enligt finansministeriets prognos kommer inkomsterna att stiga med 1,8 % år 2018 och konsumentpriserna stigit med 1,1 %. Löntagarnas sammanlagda disponibla realinkomster, dvs. köpkraft beräknas öka med 2,8 % år 2018. Ökningen av både inflation och löner accelererar under åren 2019 och 2020. År 2019 köpkraft ökar med 2,1 %, men år 2020 kommer tillväxtakt att minska eftersom inflation accelererar och försäkrades socialskyddsavgifter stiger. Enhetskostnaderna utvecklar lite måttligare än hos konkurrenterna, vilket leder till att Finlands kostnadskonkurrenskraft stärks jämfört med det övriga euroområdet. Till kommission för inkomst- och kostnadsutveckling hör: Juho-Pekka Jortama (SAMV), Mika Juutinen (Kommunarbetsgivarna), Erno Järvinen (MTK), Ilkka Kaukoranta (FFC), Jarkko Kivistö (FB), Mika Kuismanen (FF), Tytti Naukkarinen (FFC), Matti Paavonen (Palta ry), Helena Pentti (FFC), Petteri Rautaportas (Teknologiateollisuus ry), Pekka Sinko (SRK), Pasi Sorjonen (Akava), Ralf Sund (FTFC), Marko Synkkänen (FM), Heikki Taulu (Akava), Penna Urrila (EK), Mari Ylä-Jarkko (Statistikcentralen), Markus Sovala (FM, ordf.), Mikko Spolander (FM, vice ordf.), Pasi Koikkalainen (FM, sekr.) ja Harri Pönkä (FM, sekr.).			
Förläggare	Statsrådets kansli		
Beställningar/ distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Sisältö

1	Suhdannekuva vuosille 2018–2020	8
1.1	Yleinen talouskehitys	8
1.2	Ajankohtainen työllisyystilanne	10
2	Ansiokehitys	15
3	Hinnat ja ostovoima	18
3.1	Hinnat	18
3.2	Palkansaajien yhteenlaskettu ostovoima	19
4	Talouden kilpailukyky	22
4.1	Palkat, tuottavuus ja yksikkötyö- kustannukset Suomessa ja euroalueella	22
4.2	Kustannuskilpailukyky	24
4.3	Muut koko talouden kustannuskilpailukyyn indikaattorit	28
4.4	Kilpailukyky ja tulonmuodostus	29
	Liite 1: Muutoksia veroissa ja etuuksissa	35
	Liite 2: Yksikkötyökustannusten kehitys euroalueella ja maittain (Lähde: Eurostat, Euroopan komission ennuste)	37
	Liite 3: Työ- ja virkaehtosopimusten palkkaratkaisujen palkankorotusten luokittelu	38

TIIVISTELMÄ

Tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunnan palkanmuodostuksen seurantaraportissa selvitetään ansioiden, hintojen ja ostovoiman sekä kilpailukyvyn kehitystä ja kehitysnäkymiä. Toimikunta hyödyntää arvioissaan valtiovarainministeriön suhdanneennustetta, joka on julkaistu VM:n kansantalousosaston Taloudellisessa katsauksessa 17.12.2018.

Vahva talouskasvu ja voimistunut työvoiman kysyntä nostivat v. 2018 työllisten määrän 2,7 % edellisvuotta korkeammaksi työllisyysasteen noustessa 71,7 prosenttiin. Työttömyysaste laski v. 2018 yli prosenttiyksikön 7,4 prosenttiin. Vaikka talouskasvu hidastuu vuosina 2019–2020, työllisyyden paraneminen jatkuu. Työttömien ja piilo-työttömien melko suuresta määrästä sekä työvoiman tarjontaa lisäävistä toimenpiteistä johtuen työvoiman tarjonta ei koko talouden tasolla vielä merkittävästi rajoita työllisyyden ja talouden kasvua. Työllisyysasteen ennustetaan nousevan 72,4 prosenttiin v. 2019 ja edelleen 73 prosenttiin v. 2020. Työttömyysaste laskee 6,7 prosenttiin v. 2020.

VM:n kansantalousosaston ennusteessa nimellisten ansioiden ennustetaan kasvaneen 1,8 % v. 2018 ansiotasoindeksillä mitattuna. Ansioiden nousun odotetaan nopeutuvan 2,7 prosenttiin v. 2019 ja 3,0 prosenttiin v. 2020, mikä lähestyy 2000-luvun keskimääräistä ansioiden kasvuvauhtia. Koko talouden palkkasumman ennustetaan kasvavan 3,5 % v. 2019 ja 3,6 % v. 2020.

Vuonna 2018 inflaatio nopeutui 1,1 prosenttiin, erityisesti energian hintojen nousun vuoksi. Vuosina 2019 ja 2020 kansallisella kuluttajahintaindeksillä mitatun inflaation odotetaan kiihtyvän 1,4 ja 1,6 prosenttiin. Palveluiden hintojen nousun odotetaan vähitellen nopeutuvan ansiotason noustessa. Hinnat nousevat tulevana vuosina laajasti eri hyödykeryhmissä.

Kansantalouden palkansaajien yhteenlasketun ostovoiman kehitys määräytyy ansiotason, työllisyyden, inflaation, verotuksen ja tulonsiirtojen perusteella. Palkansaajien

ostovoiman kasvun ennustetaan kiihtyneen 2,8 prosenttiin vuonna 2018. Kasvun odotetaan olevan 2,1 % vuonna 2019 ja 1,1 % vuonna 2020. Ostovoiman kasvua hidastaa sosiaaliturvamaksujen nousu vuonna 2020.

Suomessa palkansaajakorvaukset¹ palkansaajaa kohden nousivat komission ennusteen mukaan 1,4 % vuonna 2018, kun euroalueella ne nousivat keskimäärin 2,3 %. Komissio ennustaa Suomen nimellisten yksikkötyökustannusten nousun jäävän vuosina 2018–2020 keskimäärin 1,1 prosenttiin, mikä on hieman alle euroalueen keskiarvon. Näin ollen Suomen kustannuskilpailukyvyen ennakoidaan lähivuosina edelleen paranevan suhteessa euroalueeseen.

¹ Palkansaajakorvaukset käsittävät palkat ja palkkiot sekä työnantajan sosiaaliturvamaksut.

1 Suhdannekuva vuosille 2018–2020

1.1 Yleinen talouskehitys

Suomen talouden tuotanto lisääntyi v. 2018 laaja-alaisesti, mutta edellisvuotta hitaammin. Maailmankauppa hidastuu kaupan esteiden lisääntyessä, mikä hidastaa viennin kasvua ja näkyy myös investointien odotuksissa. Investointien kasvun ennustetaan hidastuvan selvästi v. 2019, mikä johtuu erityisesti rakennusinvestointien kääntymisestä laskuun. Keskipitkällä aikavälillä kasvu jää alle 1 prosenttiin.

Hyvä suhdannetilanne ja menojen kasvua hillitsevät toimet vahvistavat julkisen talouden tasapainon tuntumaan. Myös julkisen talouden velka suhteessa BKT:hen laskee lähivuosina. Julkinen talous alkaa kuitenkin vähitellen heikentyä 2020-luvun alkuvuosina, kun talouskasvu hidastuu ja sopeutustoimet päättyvät. Julkista taloutta heikentää väestön ikääntyminen, joka kasvattaa eläke-, terveys- ja hoivamenoja.

Maailmantalouden nopeimman kasvun vaihe on tältä erää ohi ja kasvu hidastuu lähivuosina. Tavanomaisen suhdannekierron ohella syynä on myös keskeisten talouksien välisten kauppakonfliktien osittainen toteutuminen. Maailmankaupan kasvu hidastuu kaupan esteiden seurauksena nopeasti 3½ prosenttiin ennustejakson lopulla. Euroalueen näkymät ovat heikentyneet kuluvan vuoden aikana. Erityisesti teollisuuden luottamus talouskehitykseen on laskenut. Yhdysvaltojen talous on vahvassa vireessä, mutta talouskasvu hidastuu ennusteperiodilla lähemmäksi potentiaalista kasvua.

Suomen BKT kasvoi VM:n ennusteen mukaan 2,5 % v. 2018, joten vuodesta 2017 näyttää muodostuvan tämän suhdannenousun nopein kasvuvaihe. Teollisuusyritysten tuotanto-odotukset ovat jo maltillistuneet ja kasvun esteet yleistyneet, työvoiman saatavuusongelmat ovat lisääntyneet rakennustoiminnassa sekä palvelualoilla ja myönnettyjen rakennuslupien määrä on kääntynyt laskuun.

Vuonna 2019 Suomen BKT:n kasvu hidastuu 1,5 prosenttiin. Maailmankaupan kasvu hidastuu kaupan esteiden lisääntyessä, mikä hidastaa viennin kasvua ja näkyy myös investointien odotuksissa. Investointien kasvun ennustetaan hidastuvan selvästi v. 2019, mikä johtuu erityisesti rakennusinvestointien kääntymisestä laskuun. Talouskasvu hidastuu edelleen 1,3 prosenttiin v. 2020.

Kotitalouksien käytettävissä olevien tulojen kehitys jatkuu nopeana ansiotason nousun kiihtyessä. Inflaation kiihtymisestä huolimatta reaalitytulot kasvavat selvästi ja kotitalouksien kulutuksen kasvu nopeutuu v. 2019 edellisvuoteen verrattuna.

Taulukko 1. Keskeiset ennusteluvut 17.12.2018 (VM:n kansantalousosasto)

	2017	2016	2017	2018**	2019**	2020**	2021**
	mrd. euroa	määrän muutos, prosenttia					
Bruttokansantuote markkinahintaan	224	2,5	2,8	2,5	1,5	1,3	1,1
Tavaroiden ja palvelujen tuonti	85	5,6	3,5	2,5	2,3	2,1	2,1
Kokonaistarjonta	309	3,3	3,0	2,5	1,7	1,5	1,4
Tavaroiden ja palvelujen vienti	86	3,9	7,5	3,5	3,1	2,6	2,4
Kulutus	173	1,9	0,8	1,1	1,2	1,1	1,1
yksityinen	122	2,0	1,3	1,0	1,6	1,4	1,2
julkinen	51	1,8	-0,5	1,4	0,4	0,5	0,8
Investoinnit	50	8,5	4,0	2,5	-0,1	1,2	0,3
yksityiset	40	8,7	4,6	2,2	0,8	1,6	1,2
julkiset	9	7,9	1,8	3,2	-4,1	-0,8	-3,8
Kokonaiskysyntä	310	3,3	3,1	2,3	1,6	1,4	1,2
kotimainen kysyntä	224	3,1	1,6	1,9	1,0	0,9	0,7

	2016	2017	2018**	2019**	2020**	2021**
Bruttokansantuote, mrd. euroa	216	224	233	241	249	256
Palvelut, määrän muutos, %	1,7	1,9	1,8	1,1	1,1	1,0
Koko teollisuus, määrän muutos, %	2,3	7,1	3,5	2,5	1,6	1,4
Työn tuottavuus, muutos, %	1,9	2,0	-0,2	0,6	0,6	0,9
Työlliset, muutos, %	0,5	1,0	2,5	0,8	0,6	0,2
Työllisyysaste, %	68,7	69,6	71,7*	72,4	73,0	73,3
Työttömyysaste, %	8,8	8,6	7,4*	6,9	6,7	6,6
Kuluttajahintaindeksi, muutos, %	0,4	0,7	1,1*	1,4	1,6	1,7
Ansiotasoindeksi, muutos, %	0,9	0,2	1,8	2,7	3,0	2,8
Vaihtotase, mrd. euroa	-1,6	-1,5	-0,7	0,0	0,7	1,0
Vaihtotase, suhteessa BKT:een, %	-0,7	-0,7	-0,3	0,0	0,3	0,4
Lyhyet korot (euribor 3 kk), %	-0,3	-0,3	-0,3	0,0	0,2	0,4
Pitkät korot (valtion obligaatiot, 10 v), %	0,4	0,5	0,7	1,0	1,5	2,1
Julkisyhteisöjen menot, suhteessa BKT:een, %	55,9	54,0	52,9	52,2	52,0	52,1
Veroaste, suhteessa BKT:een, %	44,0	43,3	42,3	42,2	42,3	42,0
Julkisyhteisöjen rahoitusjäämä, suhteessa BKT:een, %	-1,7	-0,7	-0,8	-0,4	-0,1	-0,1
Valtion rahoitusjäämä, suhteessa BKT:een, %	-2,7	-1,8	-1,3	-0,7	-0,7	-0,3
Julkisyhteisöjen bruttovelka, suhteessa BKT:een, %	63,0	61,3	59,2	58,4	57,6	57,5
Valtionvelka, suhteessa BKT:een, %	47,4	47,3	45,0	44,5	43,8	43,8
* tieto on 2018 osalta toteutunut luku.						

1.2 Ajankohtainen työllisyystilanne

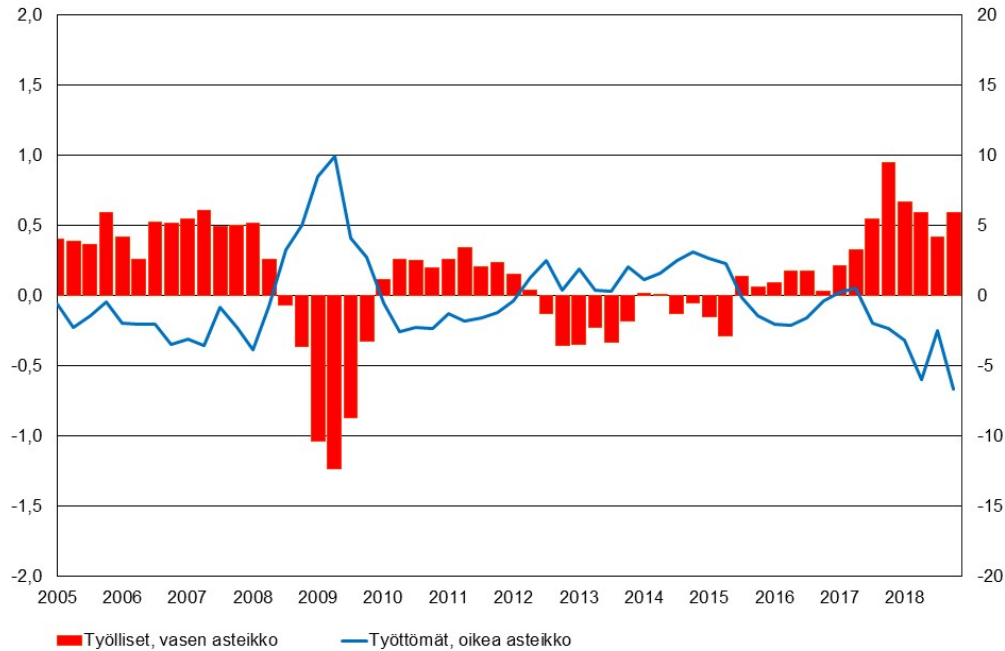
Työllisyyden kasvu oli vuonna 2018 erittäin nopeaa ja selvästi vauhdikkaampaa kuin mitä pelkän taloudellisen aktiviteetin perusteella voisi olettaa. Työllisten määrä nousi vuonna 2018 työvoimatutkimuksen mukaan 2,7 % ja työllisyysaste (15–64-v.) parani yli prosenttiyksikön kivuten 71,7 prosenttiin. Työllisyysasteen trendi oli joulukuussa 72,5 prosenttia.

Tehdyt työtunnit ovat v. 2018 kasvaneet lähes yhtä paljon kuin työllisten määrä. Niin sanotun aktiivimallin mahdollinen pätkätöitä lisäävä vaikutus näyttäisi jäävän pieneksi, sillä osa-aikaisten työsuhteiden osuus kaikista työsuhteista ei työvoimatutkimuksen mukaan ole juurikaan kasvanut vuoden takaiseen verrattuna.

Työttömyys väheni v. 2018 merkittävästi sekä Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen, että työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilaston mukaan. Koko vuoden 2018 työttömyysaste laski yli prosenttiyksiköllä 7,4 prosenttiin. Työttömyysasteen trendi oli joulukuussa 6,6 prosenttia. Työttömien määrä laski v. 2018 kaikilla alueilla ja kaikissa ikäryhmissä.

Työvoiman kysyntä on edelleen parantunut. Avoimia työpaikkoja oli vuoden 2018 kolmannella neljänneksellä Tilastokeskuksen mukaan selvästi enemmän kuin vuotta aiemmin. Suomalaisten yritysten työllisyysodotukset olivat lokakuussa Euroopan komission luottamusindikaattorien mukaan edelleen huippulukemissa.

Taloukasvun hidastumisesta huolimatta reaali-palkkojen maltillinen kehitys osaltaan ylläpitää työvoiman kysyntää vuosina 2019–2020. Työttömien ja piilotyöttömien melko suuresta määrästä sekä työvoiman tarjontaa lisäävistä toimenpiteistä johtuen työvoiman tarjonta ei koko talouden tasolla vielä merkittävästi rajoita työllisyyden ja talouden kasvua. Työllisten määrän ennustetaan kasvavan myös vuosina 2019–2020, joskin huomattavasti hitaammin kuin v. 2018. Työllisyysasteen arvioidaan nousevan 73 prosenttiin v. 2020.

Kuvio 1. Työllisyys ja työttömyys, trendin muutos edellisestä neljänneksestä, %

Lähde: Tilastokeskus

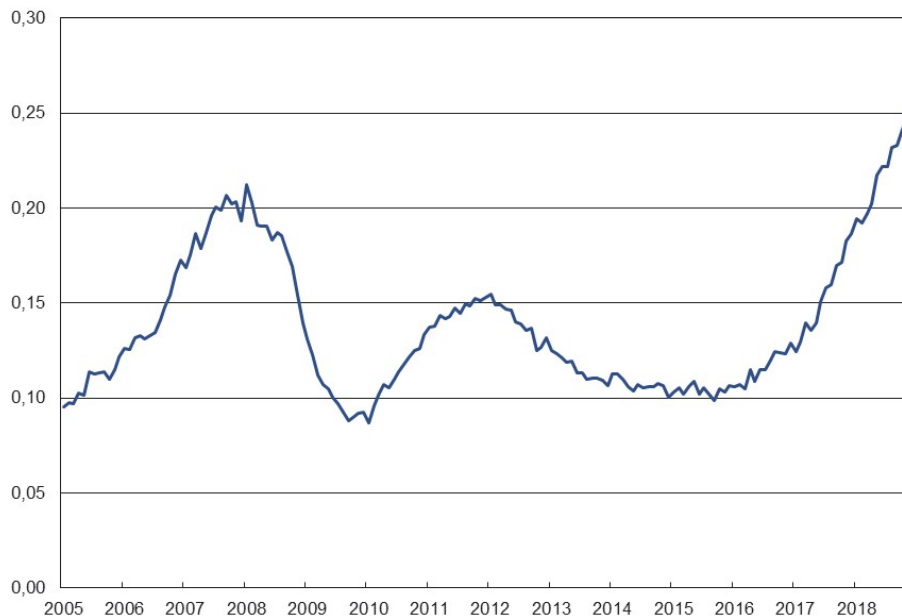
Tilastokeskuksen (TK) ja työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) työttömyystilastojen välinen ero kasvoi hyvin suureksi vuosina 2013–2016 työttömyyden lisääntyessä, mutta syksystä 2016 lähtien ero on jälleen alkanut kaventua. Vuonna 2018 työvälitystilastossa oli keskimäärin 54 000 työtöntä enemmän kuin työvoimatutkimuksessa. TK:n ja TEM:in tilastoiman työttömyyden ero johtuu pääasiassa kahdesta syystä. Ensinnäkin TEM:in työvälitystilasto on käytännössä rekisteri, joka perustuu työnhakijan viimeksi ilmoittamaan statukseen. Jos työtön ei itse ilmoita TE-keskukseen työllistymisestään, tilastoidaan hänet edelleen työttömäksi työnhakijaksi, jolloin työttömien määrä voi näyttää todellista suuremmalta. Työttömien haastattelujen lisääminen vuodesta 2017 alkaen on vähentänyt tätä rekisterivirhettä. Toinen ero syntyy ns. piilotyöttömistä, eli työttömistä jotka eivät ole hakeneet töitä viimeisten 4 viikon aikana. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksessa piilotyöttömiä ei lasketa työttömiksi, vaan heidät tilastoidaan erikseen.

TK:n tilastoima piilotyöttömien määrä oli hyvin korkealla vielä alkuvuonna 2017, mutta on sen jälkeen kääntynyt laskuun. Piilotyöttömiä oli vuoden 2018 viimeisellä neljänneksellä 128 000 henkeä, mikä on 14 000 vähemmän kuin vuotta aiemmin. Piilotyöttömien suuren määrän ennakoidaan jatkavan supistumistaan ennustejaksolla, kun useammat TE -toimistoihin rekisteröityneistä työttömistä työnhakijoista alkavat etsiä aktiivisesti töitä työn kysynnän yhä kasvaessa.

Rakenne- ja pitkäaikaistyöttömien² määrä kasvoi TEM:in työnvälitysrekisterin mukaan nopeasti vuosina 2013–2016 ja oli korkeimmillaan 214 000 henkilön tasolla v. 2016. Loppuvuonna 2016 pitkäaikaistyöttömien määrä kääntyi laskuun, joka jatkui edelleen v. 2018. Yli vuoden yhtäjaksoisesti työttömänä olleita oli v. 2018 joulukuussa 66 800, eli 24 800 vähemmän kuin vuotta aiemmin. Rakennetyöttömien määrä oli joulukuussa 151 000, eli 31 000 henkilöä vähemmän kuin vuotta aiemmin.

Työmarkkinoiden suhdannetilannetta voidaan arvioida tarkastelemalla avoimien työpaikkojen suhdetta työttömiin työnhakijoihin (kuvio 2). Avoimien työpaikkojen suhde työttömiin työnhakijoihin kääntyi v. 2017 jyrkkään nousuun pysyttyään sitä ennen pitkään matalalla tasolla. Työmarkkinat ovat kiristyneet edelleen v. 2018, mikä onkin näkynyt työvoimapulana erityisesti rakennusosalalla. Mitä matalampi tämä suhdeluku on, sitä helpompaa yrityksillä on löytää työntekijöitä, sillä työnhakijoita on runsaasti yhtä vakanssia kohti. Vastaavasti, työttömien työnhakijoiden työnsaantimahdollisuudet heikkenivät, kun avoimista paikoista kilpailee suuri joukko työnhakijoita.

Kuvio 2. Työmarkkinoiden kireys: avoimet työpaikat työtöntä työnhakijaa kohden

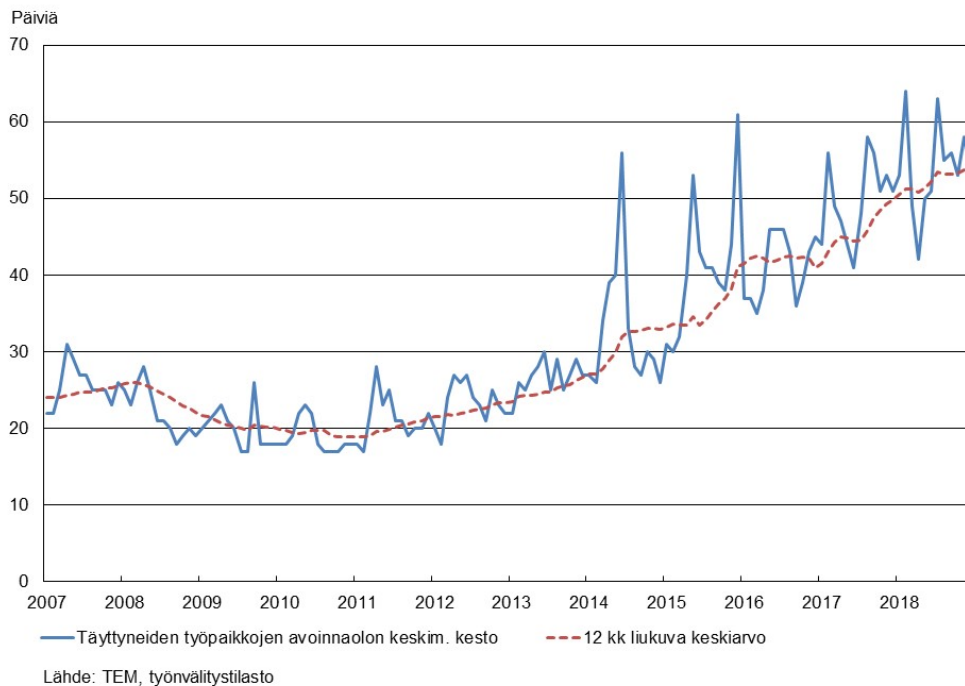

Lähde: TEM, työnvälitystilasto

² TEM määritelmän mukaan rakenteellinen työttömyys on pitkäaikaistyöttömien, toistuvaistyöttömien, työvoimapolitiittisista palveluista työttömäksi palanneiden ja näissä palveluissa toistuvasti kiertävien henkilöiden yhteismäärä.

Täyttyneiden työpaikkojen avoinna olon keskimääräinen kesto alkoi pidentyä vuoden 2011 jälkeen (kuvio 3). Vuoden 2018 aikana keskimääräinen kesto on noussut jo yli 50 päivään. Tämä viittaa siihen, että työnantajien on ollut hieman vaikeampaa löytää sopivia työntekijöitä. Edellisen suhdannehuipun aikana vuosina 2007–2008 avoinna olon kesto oli kuitenkin huomattavasti matalampi, mikä hankaloittaa tilaston tulkintaa ja siitä tehtäviä johtopäätöksiä. Työnvälitykseen erikoistuneiden yritysten kasvu on saattanut nostaa avoimien työpaikkojen määriä ja niiden avoinnaolon kestoja korkeammalle tasolle verrattuna finanssikriisiä edeltäneeseen aikaan, mutta tästä ei ole saatavilla tutkimustietoa.

Kuvio 3. Täyttyneiden työpaikkojen avoinna olon keskimääräinen kesto päivinä

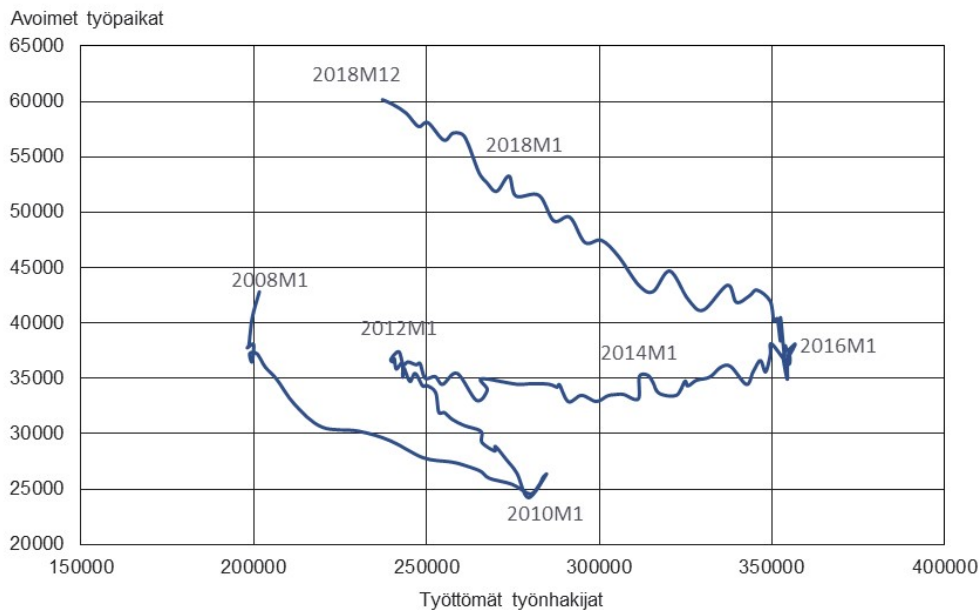
Kuvio 4 viittaa siihen, että työmarkkinoiden yhteensopivuusongelmat lisääntyivät vuosina 2012–2015.³ Kun työnhakijoiden ja työpaikkojen yhteensopivuudessa ei ole ongelmia, avointen työpaikkojen lisääntymisen pitäisi vähentää työttömyyttä. Vuosien 2012–2015 kehitys siirsi kuvion 4 käyrää selvästi loitommas vasemmasta alanurkasta. Tällaisen siirtymän katsotaan yleisesti merkitsevän, että työmarkkinoiden toimivuus heikkenee. Tällöin lisääntyy myös riski rakenteellisen työttömyyden kasvuun. Työmarkkinoiden yhteensopivuusongelmien lisääntymisen taustalla on ollut voimakas

³ Kyseessä on nk. Beveridge-käyrä, josta käytetään myös nimitystä UV-käyrä, missä U viittaa työttömyyteen (unemployment) ja V avoimiin työpaikkoihin (vacancies).

talouden rakennemuutos, jossa uudet työpaikat syntyvät eri aloille ja alueille kuin mistä niitä on tuhoutunut.

Vuosina 2016–2018 työmarkkinoiden yhteensopivuusongelmat eivät ole enää pahentuneet avoimien työpaikkojen kasvun vähentäessä työttömien määrää. Yhteensopivuusongelmat voivat silti osaltaan heikentää talouskasvun työllistävyttä ja vaimentaa työllisyyden lähivuosien kasvunäkymiä. Talouden noususuhdanteen jatkuessa on alkanut muodostua työvoimakapeikkoja ammattiryhmiin, joissa työvoiman kysyntä on kasvanut nopeimmin. Elinkeinoelämän keskusliiton suhdannebarometrin ja TEM:in ammattibarometrin mukaan työnantajilla on viime kuukausina ollut pulaa erityisesti rakennusalan ja kiinteistöpalvelujen ammattilaisista, hitsaajista, sekä informaatio-, sosi- aali- ja terveystalouden asiantuntijoista.⁴

Kuvio 4. Työmarkkinoiden yhteensopivuus: avoimet työpaikat ja työttömät työnhakijat

Lähde: TEM, työnvälitystilasto

⁴ Työmarkkinoiden tilannekuva arvioivan työryhmän raportti työvoimakapeikoista julkistettiin 17.1.2018. Raportin tarkoituksena on antaa kattava tilannekuva Suomen työmarkkinoista ja niillä mahdollisesti esiintyvistä kapeikoista.

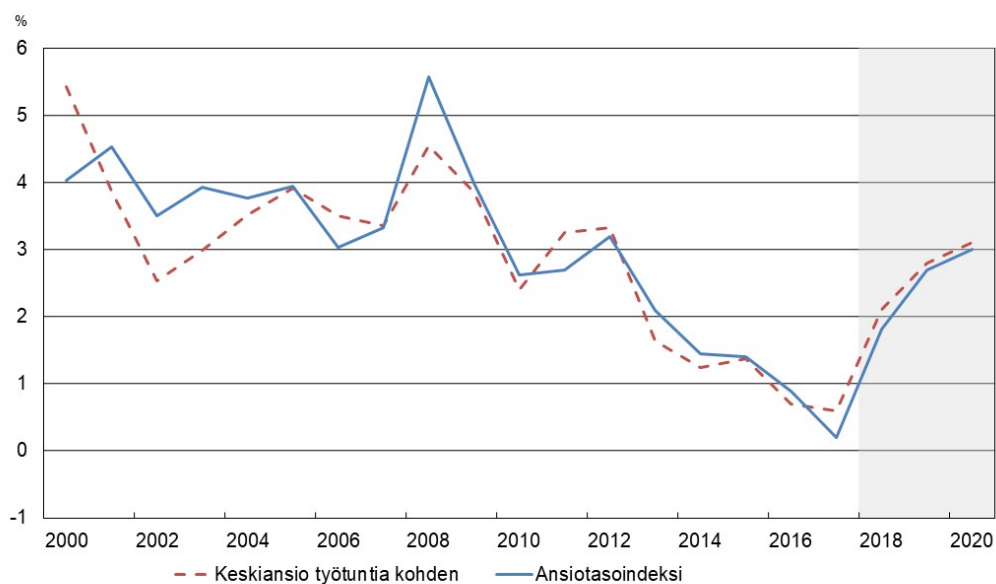
2 Ansiokehitys

Vuoden 2018 ja 2019 palkankorotuksista neuvoteltiin toimialoittain⁵. VM:n joulukuun ennusteessa sopimuspalkkojen ennakoidaan nousseen vuonna 2018 keskimäärin 1,2 %. Muiden tekijöiden arvioidaan nostaneen ansioita 0,6 %. Nimellisten ansioiden ennustetaan kasvaneen siten 1,8 % vuonna 2018 ansiotasoindeksillä mitattuna. Muiden tekijöiden kuin sopimuskorotusten vaikutus vuosina 2006–2017 on ollut keskimäärin 0,7 % vuodessa. Koko talouden palkkasumman ennakoidaan kasvaneen 4,6 % v. 2018 ja keskiansioiden 2,1 %.

Ansiotaso kasvaa VM:n ennusteen mukaan 2,7 % v. 2019 ja 3,0 % v. 2020. Vuosille 2018–2019 neuvotellut sopimuskorotukset painottuvat etenkin julkisella sektorilla enemmän vuodelle 2019, mikä nopeuttaa ansioiden kasvua vuoteen 2018 verrattuna. Vuonna 2020 lomarahaleikkausten päättymisen julkisella sektorilla kasvattaa ansioita 0,3 % ansiotasoindeksillä mitattuna (ilman lomarahavaikutusta ATI:n kasvu olisi 2,7 %). VM:n ennusteessa palkkaliukumien on ennakoitu jäävän suhdannetilanteeseen nähden maltillisiksi paikallisen sopimisen ja yrityskohtaisten erien vuoksi. Koko talouden palkkasumman ennustetaan kasvavan 3,5 % v. 2019 ja 3,6 % v. 2020.

Kuviossa 5 on kuvattu VM:n kansantalousosaston joulukuun 2018 ennusteen mukainen ansiokehitys vuosina 2018–2020 sekä ansiotasoindeksillä että kansantalouden tilinpidon keskiansioilla mitattuna. Keskiansiot on laskettu jakamalla kansantalouden palkkasumma palkansaajien työtunneilla. Vuonna 2019 keskiansioiden kasvun arvioidaan nopeutuvan vajaaseen kolmeen prosenttiin ja kiihtyvän edelleen v. 2020 yli kolmeen prosenttiin. Ansiotason nousun ennustetaan siten lähestyvän 2000-luvun keskimääräistä, noin 3 % kasvuvauhtia.

⁵ Teknologiateollisuuden ja Teollisuusliiton 30.10.2017 saavuttaman neuvottelutuloksen mukaan palkoista voidaan sopia paikallisesti. Jos paikallisesta palkkaratkaisusta ei päästä sopimukseen, sopimuspalkkoja korotetaan 1.1.2018 alkaen 1,1 prosentin yleiskorotuksella ja 0,5 prosentin yrityskohtaisella erällä sekä 1.1.2019 alkaen 0,9 prosentin yleiskorotuksella ja 0,7 prosentin yrityskohtaisella erällä. Muilla aloilla päädyttiin suurin piirtein saman tasoihin sopimuspalkkojen korotuksiin sopimuskauden pituus huomioiden.

Kuvio 5. Ansiokehitys vuosina 2000–2020

Lähde: Tilastokeskus, ennuste VM

Taulukossa 2 on puolestaan eritelty ansiotasoindeksin ja säännöllisen ansion indeksin mukainen ansiokehitys työnantajasektoreittain sekä jaettu muutos sopimuspalkkoihin ja muihin tekijöihin.

Taulukko 2a. Ansiokehitys vuosina 2017–2019

	Keskimäärin edellisestä vuodesta, %			Edellisen vuoden viimeisestä neljänneksestä, %	
	2017	2018*	2019**	IV/2017	IV/2018*
Ansiotasoindeksi	0,2	1,7	2,7	0,3	2,0
Sopimuspalkkaindeksi	-0,3	1,2		-0,4	1,5
Muut tekijät	0,5	0,5		0,7	0,5
Yksityinen sektori	0,7	1,9		0,8	2,2
Sopimuspalkkaindeksi	0,1	1,3		0,0	1,6
Muut tekijät	0,6	0,6		0,8	0,6
Teollisuus	0,1	2,1		0,4	2,2
Sopimuspalkkaindeksi	0,0	1,5		0,0	1,6
Muut tekijät	0,1	0,6		0,4	0,6
Valtio	-0,9	1,4		-0,8	1,7
Sopimuspalkkaindeksi	-1,4	0,8		-1,4	1,0
Muut tekijät	0,5	0,6		0,6	0,7
Kunnat	-1,1	1,3		-0,9	1,7
Sopimuspalkkaindeksi	-1,4	0,8		-1,4	1,3
Muut tekijät	0,3	0,5		0,5	0,4

Taulukko 2b. Säännöllisen ansiotason kehitys vuosina 2017–2018

	Keskimäärin edellisestä vuodesta, %			Edellisen vuoden viimeisestä neljänneksestä, %	
	2017	2018*	2019	IV/2017	IV/2018*
Säännöllisen ansion indeksi	0,6	1,7		0,6	2,0
Sopimuspalkkaindeksi	0,1	1,2		0,0	1,5
Muut tekijät	0,5	0,5		0,6	0,5
Yksityinen sektori	0,6	1,9		0,7	2,2
Sopimuspalkkaindeksi	0,1	1,3		0,0	1,6
Muut tekijät	0,5	0,6		0,7	0,6
Teollisuus	0,4	2,1		0,5	2,2
Sopimuspalkkaindeksi	0,0	1,5		0,0	1,6
Muut tekijät	0,4	0,6		0,5	0,6
Valtio	0,5	1,4		0,6	1,7
Sopimuspalkkaindeksi	0,0	0,8		0,0	1,0
Muut tekijät	0,5	0,6		0,6	0,7
Kunnat	0,4	1,3		0,6	1,7
Sopimuspalkkaindeksi	0,0	0,8		0,0	1,3
Muut tekijät	0,4	0,5		0,6	0,4

*=Tilastokeskuksen laskelma 30.5.2018, **=Valtiovarainministeriön kansantalousosaston en-
nuste 17.12.2018

3 Hinnat ja ostovoima

3.1 Hinnat

Vuoden 2018 kuluttajahintojen keskimääräiseksi vuosimuutokseksi eli inflaatioksi muodostui 1,1 % kansallisella indeksillä mitattuna. Inflaatio kiihtyi selvästi edellisvuoteen nähden. Joulukuussa 2018 kansallisen kuluttajahintaindeksin vuosimuutos oli 1,2 %, kun vuotta aiemmin vastaava luku oli 0,5 %.

Kuluttajahintoja nostivat v. 2018 lähinnä energia-, elintarvike- ja palveluhintojen nousu. Sekä polttoaineiden että sähkön hinnat nousivat vuoteen 2017 nähden, ja kokonaisuudessaan energian hinnat nousivat 4,5 %. Elintarvikkeiden hinnat nousivat 3,1 %, kun vuotta aiemmin vastaava luku oli vain 0,2 %. Palveluiden hinnat nousivat 1,2 %, eli hieman edellisvuotta hitaammin. Tähän vaikuttivat mm. lasten päivähoitomaksujen aleneminen sekä vuokrien nousun hidastuminen. Muutokset välillisessä verotuksessa kiihdyttivät inflaatiota n. 0,4 prosenttiyksikköä.

Ennuste v. 2019 inflaatioksi on 1,4 %. Vuoden 2018 tavoin inflaatiota kiihdyttävät palvelu-, elintarvike- ja energiahintojen nousu, mutta tavaroiden hintojen vaikutus inflaatioon jää edelleen negatiiviseksi. Vuoden alkupuolella inflaation odotetaan hidastuvan hieman energian hintojen nousun laantuessa. Ansiotason noustessa palveluiden hintojen odotetaan nousevan kuluvaan vuoteen nopeammin. Palkankorotusten ja energian hintojen nousun välillisten vaikutusten tukemana myös elintarvikkeiden hintojen odotetaan jatkavan kasvuaan.

Inflaatiopaineiden odotetaan kokonaisuutena kasvavan hitaasti ennustejakson seuraavina vuosina. Palveluiden hintojen nousun odotetaan vähitellen nopeutuvan palkankorotusten heijastuessa hintoihin. Kulutuskysynnän ja raaka-aineiden hintojen kasvu on kuitenkin maltillista. Euroalueella markkinakorkojen odotetaan lähtevän nousuun, joka osaltaan hillitsee inflaatiota. Vuosina 2020 ja 2021 kansallisen kuluttajahintaindeksin odotetaan nousevan 1,6 % ja 1,7 %.

Euroalueen v. 2018 inflaatioksi muodostui 1,7 %. Pohjainflaatio on edelleen maltillista ja näkemykset seuraaville vuosille eivät lupaa tähän merkittävää nousua. Euroopan keskuspankin asiantuntijakyselyn arvioissa euroalueen inflaation odotetaan vuosina 2019–2020 pysyttelevän 1,7 prosentissa. Vuonna 2018 inflaatio oli Suomessa euroalueen keskiarvoa hitaampaa erityisesti tavaroiden hintakehityksen vaikutuksesta. Inflaation ennakoita myös pysyvän ennustejaksolla hieman euroalueen keskiarvon alapuolella.

Taulukko 3. Kuluttajahintaindeksi joulukuussa 2018

	2018/2017		12-2018 / 12-2017	
	Vuosi-inflaatio (%)	Vaikutus indeksiin (%-yks)	Viim. 12 kk muutos (%)	Vaikutus indeksiin (%-yks.)
Kokonaisindeksi	1,1	1,1	1,2	1,2
Elintarvikkeet ja alkoholittomat juomat	1,9	0,2	1,1	0,1
Alkoholijuomat ja tupakka	6,2	0,3	7,0	0,3
Vaatuset ja jalkineet	-1,2	-0,1	-1,3	-0,1
Asuminen, vesi, sähkö ja muut	1,6	0,4	1,8	0,4
Kalusteet, kodinkoneet, kodinhuolto	-0,8	-0,0	-0,7	-0,0
Terveys	1,2	0,1	1,4	0,1
Liikenne	0,9	0,1	1,3	0,2
Viestintä	-2,5	-0,1	-2,2	-0,1
Kulttuuri ja vapaa-aika	0,1	0,0	-0,6	-0,1
Koulutus	1,5	0,0	1,1	0,0
Ravintolat ja hotellit	2,4	0,2	3,1	0,2
Muut tavarat ja palvelut	-0,6	0,0	0,0	0,0
Lähde: Tilastokeskus				

3.2 Palkansaajien yhteenlaskettu ostovoima

Palkansaajien käytettävissä olevilla tuloilla ja ostovoimalla on keskeinen rooli kulutuskysynnän ja sen myötä myös yleisen taloudellisen aktiviteetin kannalta. Kotitalouksien kulutus on kasvanut viime vuosina käytettävissä olevia tuloja nopeammin, mikä on näkynyt säästämisasteen alenemisena.

Kansantalouden palkansaajien ostovoiman kehitys määräytyy pitkälti ansiotason, työllisyyden, inflaation ja verotuksen perusteella. Palkansaajien ostovoima kasvaa 2,1 % vuonna 2019 ja 1,1 % vuonna 2020. Ostovoiman kasvua hidastaa sosiaaliturvamaksujen nousu vuonna 2020.

Työllisyyden paraneminen lisää palkkasumman kasvua ja tukee ostovoiman kasvua tänä ja ensi vuonna työllisyyden kasvun hidastuessakin. Palkkasumman kasvu jatkuu tasaisena 3,6 % vuodessa tänä ja ensi vuonna.

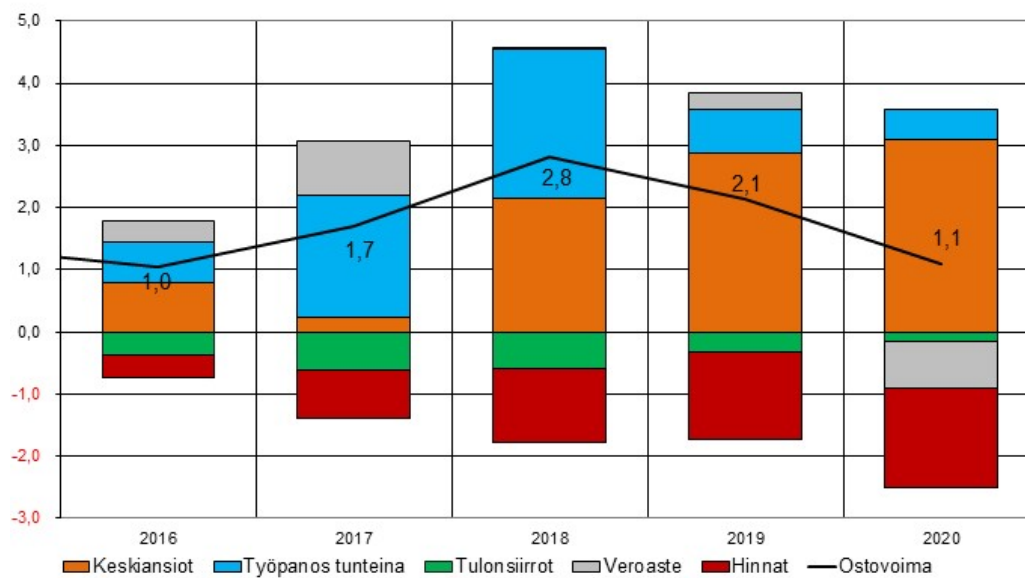
Ansiotason nousu kiihtyy tänä vuonna 2,7 prosenttiin palkkaliukumien lähentyessä 2000-luvun keskimääräistä tasoa. Myös julkisen sektorin tuloksellisuus erä nostaa ansiotasoa. Vuonna 2020 ansiotason nousua kiihdyttää edelleen julkisen sektorin loma-
korvausten palautuminen.

Vuonna 2019 ja 2020 valtionverotuksessa tehdään asteikkoihin inflaatiotarkistukset. Työeläkevakuutusmaksun nousu vuosina 2019 ja 2020 nostaa palkansaajan veroastetta. Työttömyysvakuutusmaksua lasketaan vuonna 2019. Kokonaisuudessa palkansaajan veroaste kiristyy 0,5 prosenttiyksikköä vuonna 2020.

Palkansaajien yhteenlasketussa ostovoimalaskelmassa tulonsiirroista merkittävimmän erän muodostavat työttömyyskorvaukset, jotka osaltaan vaimentavat suhdannevaihteluiden vaikutuksia tulonmuodostukseen. Työttömyyskorvausten lisäksi oheisessa ostovoimalaskelmassa on otettu huomioon mm. lapsilisät, asumistuki ja vanhempainrahat. Ennustejakson aikana etenkin työttömyyskorvaukset vähenevät työllisyystilanteen kohentuessa.

Ostovoiman kasvua hillitsee inflaation kiihtyminen, vaikka inflaatio jää palkkojen ja öljyn hinnan kiihtyvästä noususta huolimatta maltilliseksi. Inflaatio pysyy hitaana teollisuustuotteiden hintojen laskiessa edelleen nousevista energian ja palveluiden hinnoista huolimatta.

Kuvio 6. Palkansaajien yhteenlasketun ostovoiman muutos (%) ja osatekijöiden vaikutus (%-yks.)

Lähde: Euroopan komissio, VM

4 Talouden kilpailukyky

4.1 Palkat, tuottavuus ja yksikkötyö-kustannukset Suomessa ja euroalueella

Suomessa palkansaajakorvaukset⁶ palkansaajaa kohden laskivat 1,2 % vuonna 2017, kun euroalueella ne nousivat keskimäärin 1,6 %. Komissio ennustaa Suomen palkansaajakorvausten kasvun palkansaajaa kohden jäävän vuosina 2018–2020 keskimäärin kahteen prosenttiin, mikä on hieman alle euroalueen keskiarvon.

Taulukko 4. Koko talouden työvoimakustannukset työntekijää ja tuotettua yksikköä kohden euroalueella ja Suomessa⁷

	2014	2015	2016	2017	2018e	2019e	2020e	Keskimäärin		Yhteensä	
								99-17	18-20e	99-17	18-20e
Euroalue											
Palkansaajakorvaukset palkansaajaa kohden, %-muutos	1,3	1,4	1,2	1,6	2,3	2,1	2,5	2,1	2,3	48,6	7,0
Työnantajan sotumaksujen vaikutus, %-yksikköä	-0,2	-0,6	-0,2	0,0	-	-	-	-0,1	-	-2,1	-
Palkat ja palkkiot palkansaajaa kohden, %-muutos	1,5	2,0	1,4	1,6	-	-	-	2,2	-	51,8	-
Tuottavuus työntekijää kohden, %-muutos	0,7	1,0	0,5	0,7	0,6	0,8	0,9	0,7	0,7	14,3	2,3
Yksikkötyökustannukset, %-muutos	0,6	0,4	0,7	0,9	1,7	1,3	1,6	1,4	1,5	30,0	4,6
Suomi											
Palkansaajakorvaukset palkansaajaa kohden, %-muutos	1,0	1,4	1,1	-1,2	1,4	2,2	2,4	2,5	2,0	59,0	6,1
Työnantajan sotumaksujen vaikutus, %-yksikköä	-0,1	0,1	0,2	-1,4	-	-	-	-0,2	-	-4,3	-
Palkat ja palkkiot palkansaajaa kohden, %-muutos	1,1	1,4	0,8	0,3	-	-	-	2,7	-	66,0	-
Tuottavuus työntekijää kohden, %-muutos	-0,2	0,3	2,0	1,6	0,6	1,1	1,1	0,9	0,9	18,4	2,8
Yksikkötyökustannukset, %-muutos	1,1	1,2	-0,9	-2,7	0,8	1,1	1,3	1,6	1,1	34,2	3,2

⁶ Palkansaajakorvaukset käsittävät palkat ja palkkiot sekä työnantajan sosiaaliturvamaksut.

⁷ Lähde: Eurostat, Euroopan komission ennuste (marraskuu 2018). Työnantajan sosiaaliturvamaksujen vaikutus lasketaan työntekijäkohtaisten palkansaajakorvausten ja työntekijäkohtaisten palkkojen ja palkkioiden osamäärän avulla. Nimelliset yksikkötyökustannukset lasketaan työntekijäkohtaisten palkansaajakorvausten ja työntekijäkohtaisen tuottavuuden osamääränä.

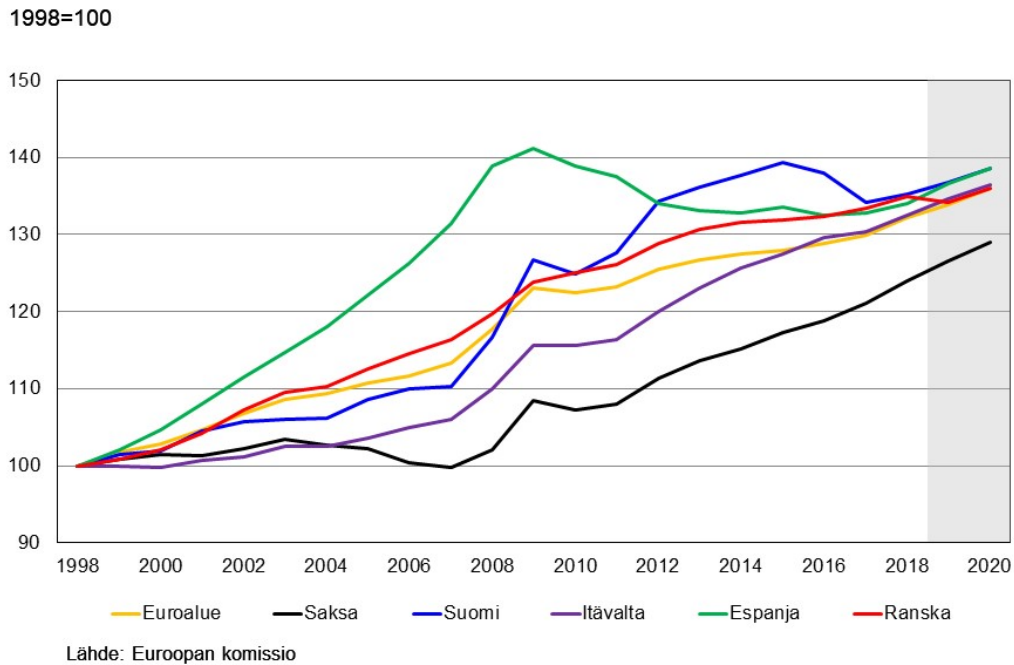
Tiedot ilmenevät taulukosta 4, jossa esitetään Suomen ja euroalueen tiedot työvoimakustannusten, tuottavuuden ja nimellisten yksikkötyökustannusten kehityksestä vuosina 2014–2020.⁸ Ennustevuosien osalta tiedot ovat Euroopan komission marraskuun 2018 ennusteesta ja saattavat siten poiketa muista tämän raportin ennusteluista, jotka ovat VM:n kansantalousosaston joulukuun 2018 suhdanne-ennusteen mukaisia.

Tuottavuus työntekijää kohden on kohonnut Suomessa rahaliiton aikana keskimäärin hieman euroaluetta nopeammin. Vuonna 2017 tuottavuus kasvoi Suomessa 1,6 % ja euroalueella 0,7 %. Komission ennusteessa euroalueen tuottavuuskehityksen odotetaan olevan maltillista, joskin aavistuksen kiihtyvää vuosina 2018–2020. Suomen tuottavuuden ennakoitaan kasvavan lähivuosina edelleen hieman euroaluetta nopeammin, mutta toisaalta tuottavuuden kasvun arvioidaan hidastuvan vuosien 2016–2017 korkeista lukemista lähemmäksi vuosien 1999–2017 keskimääräistä tasoa.

Palkansaajakohtaisten palkansaajakorvausten ja työntekijäkohtaisen tuottavuuden suhteen avulla voidaan laskea yleisin kustannuskilpailukyvyn indikaattori eli suhteelliset nimelliset yksikkötyökustannukset. Kun tuottavuus kehittyy palkansaajakorvauksia nopeammin, yksikkötyökustannukset alenevat.

⁸ Liitteessä 2 vastaavat tiedot on esitetty myös valikoiduille joukolle muita euromaita.

Kuvio 7. Koko talouden nimellisten yksikkötyökustannusten kehitys 1998–2020

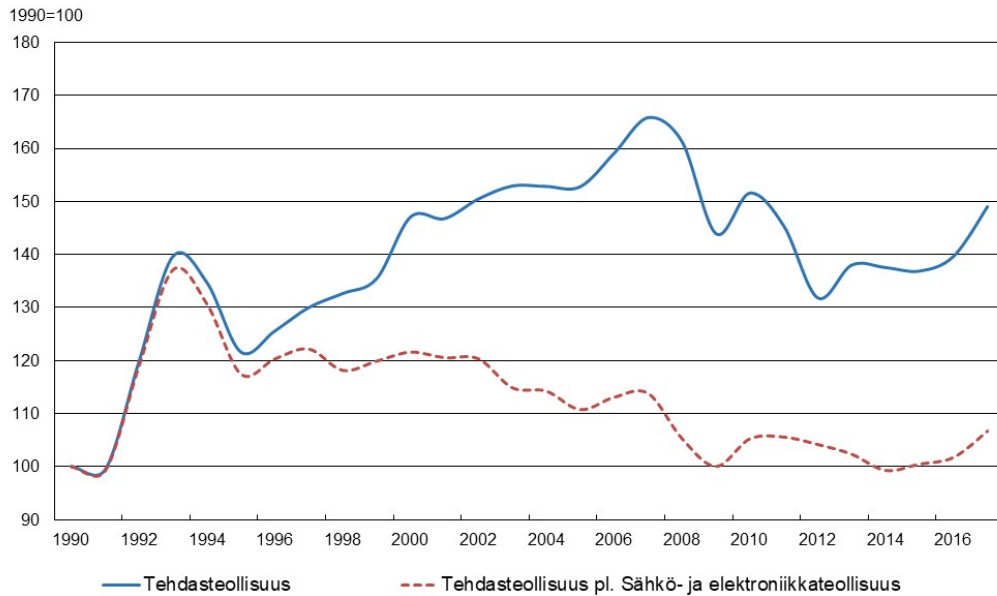

Suomen yksikkötyökustannukset kasvoivat huomattavasti euroalueen keskiarvoa nopeammin vuosina 2008–2009 ja 2011–2012 (kuvio 7). Vuonna 2016 Suomen yksikkötyökustannusten kehityksessä tapahtui merkittävä käänne, kun yksikkötyökustannukset laskivat 0,9 % kasvettuaan sitä ennen useita vuosia euroalueen keskiarvoa nopeammin. Vuonna 2017 Suomen yksikkötyökustannukset laskivat kilpailukykyso-pimuksen seurauksena 2,7 %. Komission ennusteen mukaan Suomen yksikkötyökustannusten kasvu jää myös vuosina 2018–2020 euroaluetta hitaammaksi. Näin ol-len Suomen kustannuskilpailukyvyn ennakoidaan edelleen paranevan suhteessa muuhun euroalueeseen.

4.2 Kustannuskilpailukyky

Edellä esitetyn yksinkertaisen euroalueen yksikkötyökustannusvertailun lisäksi kilpailukykyä voidaan arvioida samassa valuutassa laskettujen suhteellisten yksikkötyökustannusten avulla. Tämä tehdasteollisuuden kilpailukykyindikaattori huomioi sekä Suomelle relevanttien kilpailijamaiden kustannuskehityksen että valuuttakurssien vaikutukset.

Kuvio 8. Tehdasteollisuuden kilpailukykyindikaattori 1990–2017

Kilpailukyky paranee, kun käyrä nousee

Lähde: BIS, The Conference Board, Euroopan komissio, OECD, Tilastokeskus, VM

Kuviossa 8 esitetään yhteisessä valuutassa Suomen tehdasteollisuuden nimellisten yksikkötyökustannusten kehitys suhteessa viidentoista kilpailijamaan⁹ ulkomaankauppapainoilla painotettuun kehitykseen. Tehdasteollisuuden kilpailukyky oli korkeimmillaan vuonna 2007 lähes yhtäjaksoisen ja pitkään jatkuneen myönteisen kehityksen seurauksena. Sähkö- ja elektroniikkateollisuuden merkitys Suomen kilpailukyyn parantamisessa oli huomattava 1990-luvun puolivälistä aina finanssikriisiin saakka. Tämän jälkeen tehdasteollisuuden kilpailukyky heikentyi huomattavasti yksikkötyökustannusten noustessa nopeammin kuin useimmissa Suomen kilpailijamaissa. Vuonna 2017 teollisuuden kustannuskilpailukyky parani merkittävästi kilpailukykysovimuksen ja hyvän tuottavuuskehityksen siivittämänä.

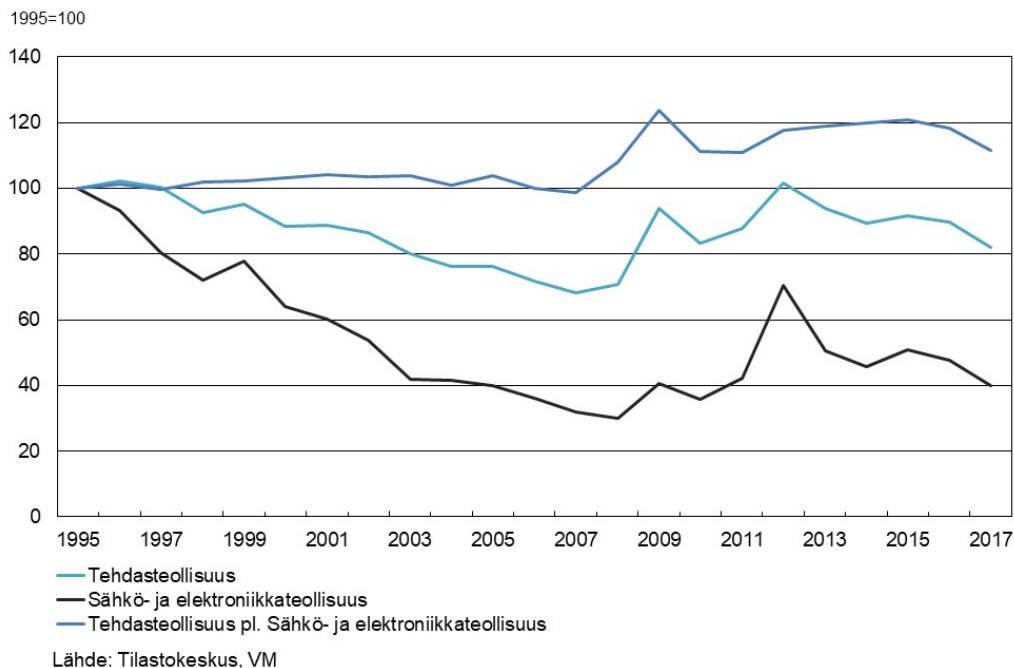
Sähkö- ja elektroniikkateollisuuden vaikutusta teollisuuden nimellisiin yksikkötyökustannusten kehitykseen tarkastellaan myös kuviossa 9. Sähkö- ja elektroniikkateollisuuden poikkeuksellisen nopea tuottavuuden kasvu alensi alan yksikkötyökustannuksia lähes yhtäjaksoisesti vuoteen 2007 saakka. Samaan aikaan muun teollisuuden yksikkötyökustannukset pysyivät melko vakaina. Vuosina 1995–2007 teollisuuden yksik-

⁹ Yhdysvallat, Japani, Saksa, Ranska, Iso-Britannia, Italia, Kanada, Alankomaat, Belgia, Tanska, Ruotsi, Norja, Espanja, Itävalta, Etelä-Korea. Euroalueen ulkopuolisten maiden yksikkötyökustannukset on muutettu euroiksi vuoden keskipäivää käyttäen.

kötyökustannuskehitys näytti sähkö- ja elektroniikkateollisuuden menestyksen johdosta hyvin myönteiseltä, sillä yksikkötyökustannukset laskivat kumulatiivisesti noin 30 prosenttia.

Vuosina 2008–2012 finanssikriisiä seurannut syvä taantuma sekä palkansaajakorvausten ripeä kasvu nostivat teollisuuden yksikkötyökustannuksia tuntuvasti. Sähkö- ja elektroniikkateollisuuden arvonlisäyksen romahtaminen kasvatti teollisuuden yksikkötyökustannuksia erityisesti vuosina 2011–2012. Vuoden 2012 jälkeen koko tehdasteollisuuden yksikkötyökustannukset ovat laskeneet, kilpailukykysovimuksen vauhdittaessa alamäkeä vuonna 2017.

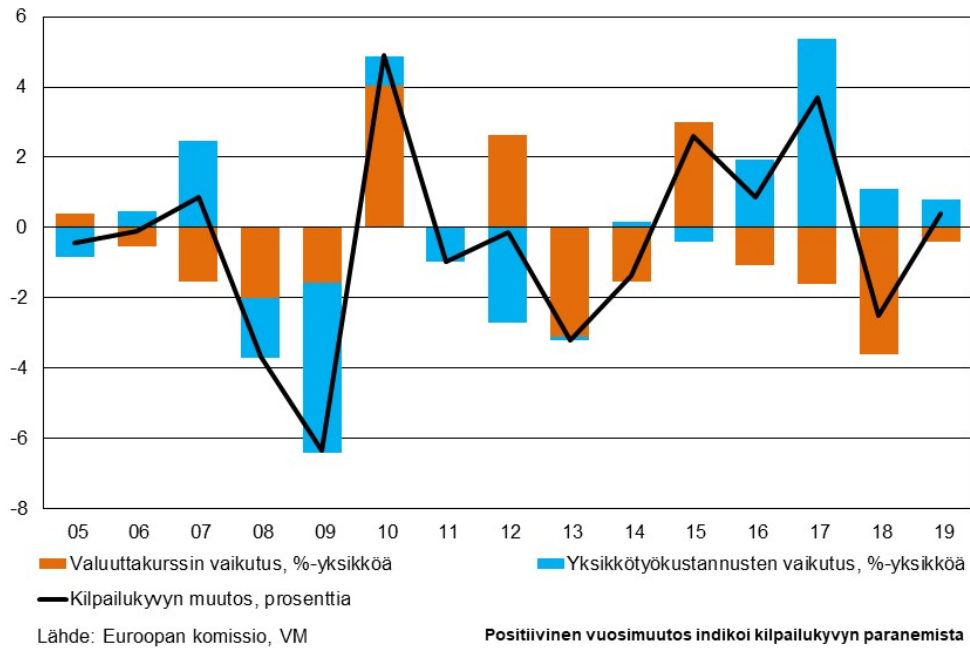
Kuvio 9. Tehdasteollisuuden nimellisten yksikkötyökustannusten kehitys 1995–2017

Kustannuskilpailukykyä voidaan tarkastella myös koko talouden tasolla. Suljetun sektorin kustannuskehitys nimittäin vaikuttaa välillisesti avoimen sektorin kilpailukykyyn, sillä avoin sektori käyttää myös suljetun sektorin palveluja. Kuviossa 10 on jaettu Euroopan komission Suomelle laskema koko talouden kustannuskilpailukykyindikaattori komponentteihinsa, suhteellisiin nimellisiin yksikkötyökustannuksiin ja valuuttakurs-

siin. Suomen yksikkötyökustannukset on tässä indikaattorissa suhteutettu 37 maan ulkomaankauppapainoilla painotettuun kehitykseen¹⁰.

Kuvio 10. Koko talouden kustannuskilpailukykyindikaattori

Vuosina 2013–2015 valuuttakurssien muutokset vaikuttivat koko talouden kilpailukykyindikaattoriin voimakkaammin kuin yksikkötyökustannukset. Vuosina 2016 ja 2017 yksikkötyökustannusten aleneminen on selvästi parantanut Suomen talouden kilpailukykyä. Komission ennusteen mukaan kilpailukykyyn paraneminen yksikkötyökustannusten suhteen jatkuu myös vuosina 2018–2019, mutta valuuttakurssien vaikutus kilpailukykyyn olisi negatiivinen.

¹⁰ EU-28 sekä Yhdysvallat, Japani, Sveitsi, Norja, Turkki, Kanada, Australia, Uusi Seelanti, Meksiko.

4.3 Muut koko talouden kustannuskilpailukyvyyn indikaattorit

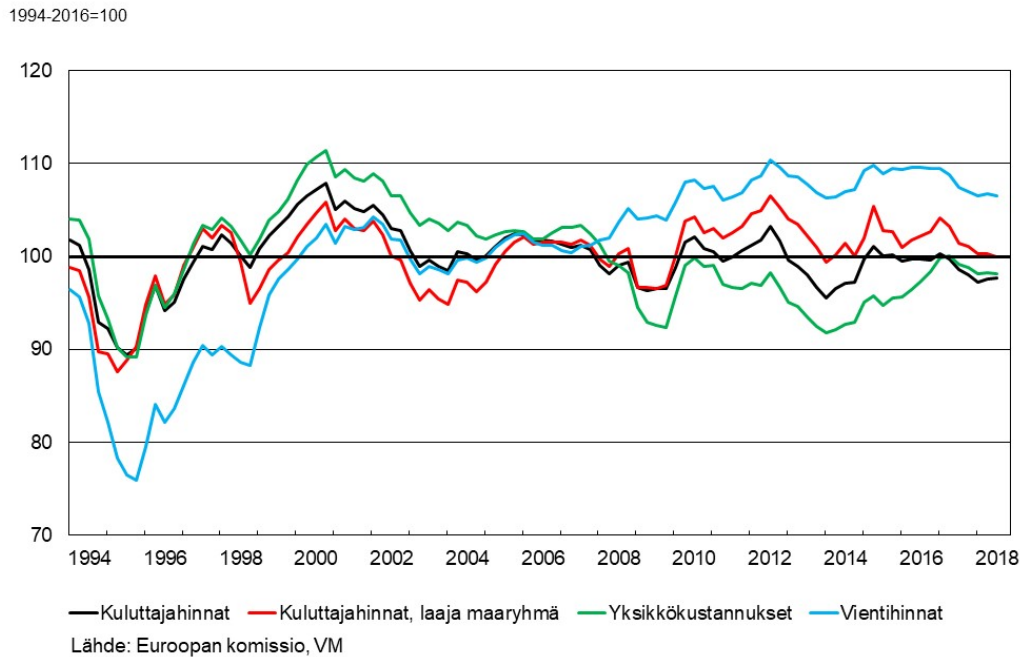
Yksikkötyökustannuksia on käytetty yleisimmin kustannuskilpailukyvyyn mittarina, koska niiden on perinteisesti katsottu heijastavan parhaiten eroja eri maiden tuottavuus- ja kustannuskehityksessä. Kuviossa 11 esitetään muita suhteellisen kustannustason mittareita, kuten suhteellisia kuluttajahintoja ja suhteellisia vientihintoja. Näitä tietoja ei ole saatavilla pelkästään tehdasteollisuuden osalta, joten tarkastelussa on tyydyttävä koko taloutta kuvaaviin indikaattoreihin.

On syytä muistaa, että nämä indikaattorit sisältävät valuuttakurssin muutoksen vaikutuksen. Tästä johtuen kaikki kuvion 11 indikaattorit laskevat valuuttakurssin vahvistuessa vuonna 2013 ja nousevat vastaavasti vuonna 2015 Suomen kauppapainoista lasketun efektiivisen nimellisen valuuttakurssin heikentyessä.

Kuluttajahinnoilla deflatoitu efektiivinen valuuttakurssi (musta käyrä) on hintakehityksen indikaattori, joka kilpailukyvyyn näkökulmasta palautuu ostovoima-ajatteluun. Tämä indikaattori on pyörinyt pitkän aikavälin keskiarvonsa tuntumassa ilman selvää trendiä suuntaan tai toiseen. Yksikkötyökustannusten (vihreä käyrä) avulla tarkasteltu koko talouden kustannuskilpailukyky heikkeni vuosina 2000–2009, mutta on vuoden 2014 jälkeen noussut taas lähelle pitkän aikavälin keskiarvoansa.

Vientihinnoilla deflatoitu indikaattori (sininen käyrä) antaa varsin erilaisen kuvan Suomen kilpailukyvyyn kehityksestä kuin muut indikaattorit. Se kuvaa sitä, että Suomen vientihinnat ovat laskeneet suhteessa vertailuryhmään. Indikaattorin mukaan Suomen kilpailukyvyyn voi vientihintojen laskun myötä tulkita parantuneen 2000-luvun alkupuolelta lähtien. Toisaalta vientihintojen lasku voi kertoa myös tuotteiden kilpailijoita heikommasta laadusta tai elektroniikkateollisuuden suuresta painosta tarkastelupeiriodilla. Suomalainen vientiyritys tai palkansaaja ei vientihintojen laskusta hyödy, sillä positiivisen tuottavuuskehityksen hyödyt ovat valuneet ulkomaille halvempien tuotteiden muodossa. Tämä on seurausta siitä, että Suomessa tuotetaan tuotteita, joissa on alhainen arvonlisäys ja kova kansainvälinen kilpailu. Vientiteollisuuden näkökulmasta indikaattorit näyttävät osoittavan, että vuodesta 2004 vuoteen 2012 saakka sen myyntihinnat (sininen käyrä) laskivat samalla kun yksikkötyökustannukset (vihreä käyrä) nousivat. Vuosina 2013–2018 vientihinnoilla mitattu kustannuskilpailukyky ei ole enää parantunut, vaan on kuluttajahintaindikaattoreiden tapaan pysynyt suurin piirtein samalla tasolla.

Kuvio 11. Koko talouden kilpailukykyindikaattoreita: reaalinen efektiivinen valuuttakurssi eri hintakäsitteillä deflaoituna¹¹

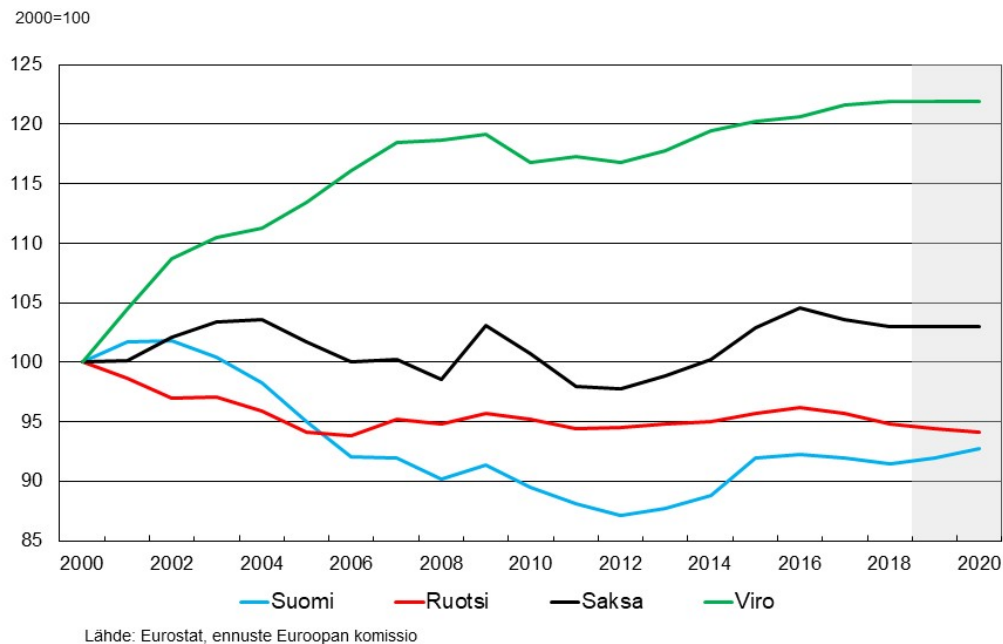
4.4 Kilpailukyky ja tulonmuodostus

Kilpailukykyä voidaan tarkastella myös suhteellista kustannustasoa mittaavia indikaattoreita laajemmin, kykynä kerryttää talouskasvua. Koko talouden tasolla hyvä kilpailukyky heijastuu yritysten kannattavuuteen, myönteiseen talouskasvuun ja materiaalliseen hyvinvointiin. Yrityksissä kannattavuutta ja kilpailukykyä määrittää keskeisesti tuottavuuden kehitys. Muita vaikuttavia tekijöitä työvoimakustannusten ohella ovat yritysten omien lopputuotteiden ja palveluiden myyntihinta. Lisäksi merkitystä on välituotepanosten, kuten raaka-aineiden, energian, vuokrien ja yritysten käyttämien palveluiden, hintakehityksellä. Seuraavassa tarkastellaan keskeisiä kehityssuuntia suomalaisten tuotteiden ja palveluiden hintakehityksestä sekä välituotteiden roolista.

¹¹ Käyrä nousee kun Suomen suhteelliset hinnat laskevat, eli kilpailukyky paranee. Kun suhteellinen nimellinen valuuttakurssi muuttuu, kaikki käyrät nousevat tai laskevat samassa suhteessa. Maakorissa ovat mukana samat 37 maata kuin kuviossa 10 ja laajassa maaryhmässä lisäksi Venäjä, Kiina, HongKong, Etelä-Korea ja Brasilia.

Vientiyritysten kilpailukykyyn ja kannattavuuteen vaikuttavat vientituotteiden ja -palveluiden hintakehitys sekä ulkomailta ostettujen väliuotepanosten kustannukset. Vaihotosuhde (kuvio 12) kuvaa Suomesta vietyjen tavaroiden ja palveluiden ja Suomeen tuotujen tavaroiden ja palveluiden hintojen kehitystä kansantalouden tilinpidossa. Suomen vaihtosuhte on heikentynyt merkittävästi 2000-luvulla. Erityisesti kallistuva energia on heikentänyt vaihtosuhdetta, sillä energiahyödykkeiden osuus tuonnissa on selvästi suurempi kuin viennissä. Toisaalta Suomelle tärkeiden elektroniikkatuotteiden sekä metsäteollisuuden paino- ja kirjoituspaperin hinnat ovat laskeneet maailmanmarkkinoilla. Vuosien 2009–2012 aikana elektroniikkatuotteiden osuus koko tavara- ja palveluviennistä laski merkittävästi ja vaihtosuhteen heikkeneminen pysähtyi. Öljyn hinnan romahtaminen vuosina 2014–2015 paransi huomattavasti Suomen vaihtosuhdetta. Euroopan komission vuosia 2018–2020 koskevan ennusteen mukaan Suomen vaihtosuhte saattaisi edelleen hieman parantua lähivuosina.

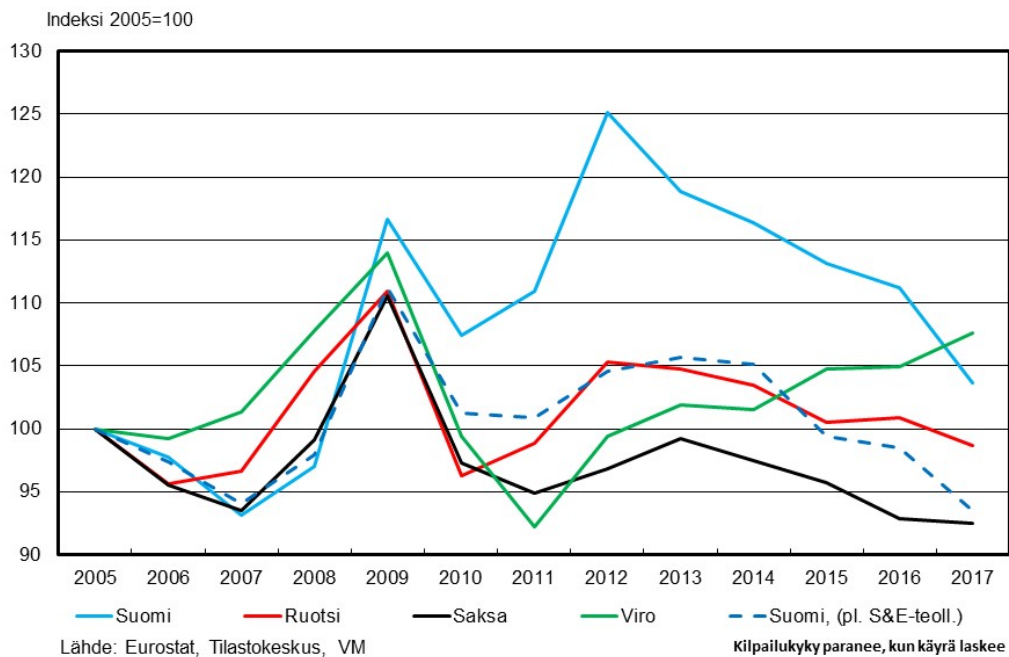
Kuvio 12. Vaihotosuhde 2000–2020

Tuonti- ja vientihintojen kehityksen vaikutusta yritysten kannattavuuteen ja palkanmaksuvaraansa voidaan tarkastella reaalisilla yksikkötyökustannuksilla, jossa työvoimakustannusten kehitystä verrataan euromääräiseen arvonlisäykseen (kuvio 13). Tämän luvun alussa esitetty nimellisten yksikkötyökustannusten tarkastelu ei huomioi vaihtosuhteen heikkenemisen vaikutusta, sillä työvoimakustannukset suhteutetaan siinä tuotannon määrälliseen kehitykseen.

Reaalisilla yksikkötyökustannuksilla tarkasteltuna¹² Suomen tehdasteollisuuden kustannuskilpailukyky suhteessa muihin maihin näyttää heikentyneen vielä enemmän kuin nimellisillä yksikkötyökustannuksilla mitattuna vuosien 2008–2012 aikana. Tähän oli syynä erityisesti sähkö- ja elektroniikkateollisuuden arvonlisäyksen romahdus, sillä muun tehdasteollisuuden reaalisten yksikkötyökustannusten kasvu on ollut huomattavasti maltillisempaa. Vuoden 2012 jälkeen Suomen tehdasteollisuuden reaaliset yksikkötyökustannukset ovat olleet laskevalla uralla. Vuonna 2017 kilpailukykysojimus ja teollisuuden arvonlisäyksen kasvu laskivat reaalisia yksikkötyökustannuksia merkittävästi.

Kuvio 13. Reaaliset yksikkötyökustannukset tehdasteollisuudessa 2005–2017

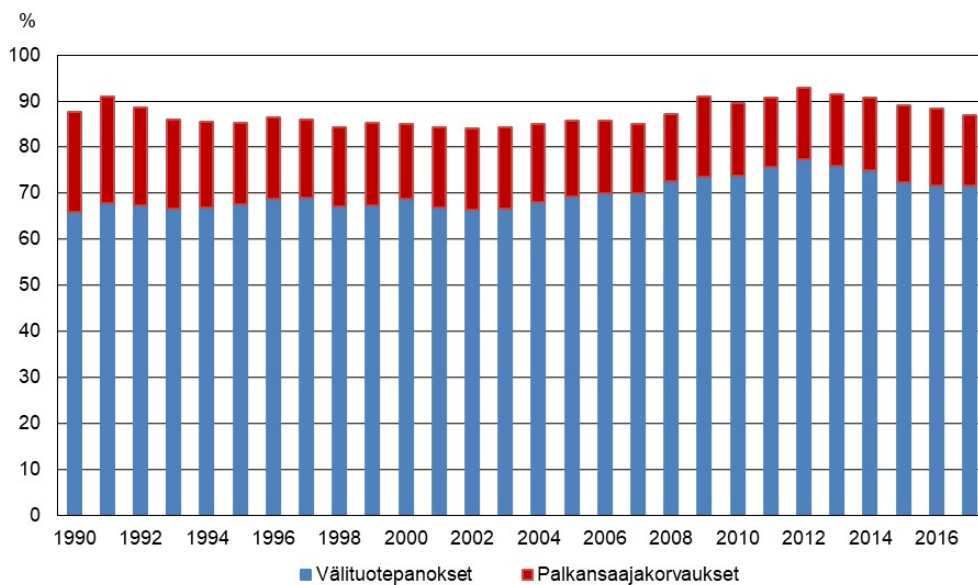
Yksityisen palvelusektorin (toimialat G, H, I, J, K, M, N) euromääräiset reaaliset yksikkötyökustannukset ovat Suomessa nousseet vuoden 2005 jälkeen saman verran kuin euroalueella keskimäärin, mutta niiden taso on Suomessa pysynyt korkeampana.

Väliuotekustannusten huomioiminen kilpailukyvyyn osatekijänä on entistä tärkeämpää, sillä niiden osuus teollisuusmaiden välisessä kaupassa vaihdettavien tuotteiden tuotantokustannuksista on pitkällä aikavälillä kasvanut. Myös Suomessa väliuotepanosten osuus on kasvanut ja työvoimakustannusten osuus pienentynyt (kuvio 14). Suomen tehdasteollisuudessa väliuotepanosten osuus tuotoksen (myynnin) arvosta

¹² Palkansaajakorvaukset jaettuna arvonlisäyksellä käyvin hinnoin.

oli 71 % vuonna 2017. Ulkomailta ostettujen välituotepanosten kallistuminen on yksi vaihtosuhtekehitykseen vaikuttava tekijä. Välituotepanoksista huomattavan suuri osa on kuitenkin kotimaisia. Tehdasteollisuudessa noin 60 % välituotekäytöstä on kotimaista¹³. Välituotekustannukset vaikuttavat siten yritysten kannattavuuteen ja kilpailukykyyn paitsi tuontien energian ja raaka-ainehintojen kautta, myös esimerkiksi vuokrien ja liike-elämän palvelujen hintakehityksen välityksellä.

Kuvio 14. Palkansaajakorvaukset ja välituotepanokset tehdasteollisuuden tuotoksessa

Lähde: Tilastokeskus, VM

Välituotepanosten luomia kustannuspaineita voidaan myös tarkastella mittaamalla, kuinka paljon yhden tuotteen valmistamisesta syntyy välituote¹⁴- ja työvoimakustannuksia¹⁵ (kuvio 15). Näin tarkasteluna Suomen tehdasteollisuudessa kustannuspaineet ovat viime vuosina tulleet enemmän välituotteiden kuin suorien työvoimakustannusten suunnasta. Tässä yhteydessä on huomattava, että välituotepanokset sisältävät melko paljon epäsuoria työvoimakustannuksia, joita voidaan arvioida tarkastelemalla eri tuotteiden palkkasisältöä. Näin arvioiden tehdasteollisuuden kotimaisista

¹³ Laskelma on tehty valtiovarainministeriön kansantalousosastolla perustuen kansantalouden tilinpidon tarjonta- ja käyttötaulukoihin.

¹⁴ Välituotekäyttö (käyvin hinnoin) jaettuna tuotoksella (kiintein hinnoin).

¹⁵ Palkansaajakorvaukset jaettuna tuotoksen määrällä.

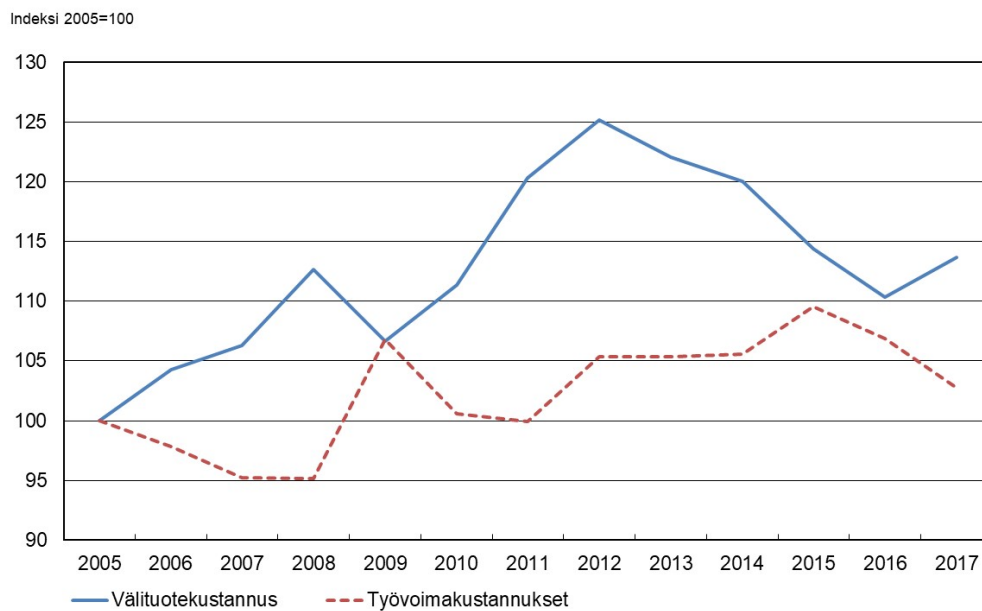
välituotepanoksista miltei 40 % on palkkoja. Vuonna 2012 tehdasteollisuudessa suorien työvoimakustannusten osuus tuotoksesta oli 15 % ja epäsuorien kotimaisten työvoimakustannusten osuus tuotoksesta 16 %.¹⁶

Tehdasteollisuuden työvoimakustannukset tuotosyksikköä kohden olivat vuonna 2017 vain noin 3 prosenttia korkeammalla tasolla kuin vuonna 2005. Välituotekustannukset tuotosyksikköä kohden olivat puolestaan noin 14 prosenttia korkeammalla tasolla kuin vuonna 2005. Tähän kehitykseen voi olla useita selityksiä, sillä välituotekustannukset tuotosyksikköä kohden muuttuvat sekä panosten määrän että hinnan muuttuessa. Yritykset ovat esimerkiksi voineet korvata omaa työtä alihankinnalla, yritysten oma tuoterakenne on voinut muuttua tai välituotteiden hinnat ovat mahdollisesti nousseet yritysten maksamia palkkoja nopeammin. Erityisesti raakaöljyn hinnan voimakkaat vaihtelut ovat viime vuosina vaikuttaneet välituotekustannusten kehitykseen.

Kuvion 15 tehdasteollisuuden välituotekustannusten kasvu näkyy osaltaan myös kuviossa 13, jossa on kuvattu tehdasteollisuuden reaalisia yksikkötyökustannuksia. Välituotepanosten hinnan nousu vähentää käypähintaista arvonlisäystä ja johtaa siten reaalisten yksikkötyökustannusten kohoamiseen vaikka palkansaajakorvaukset pysyisivät ennallaan.

¹⁶ Laskelma on tehty valtiovarainministeriön kansantalousosastolla perustuen kansantalouden tilinpidon tarjonta- ja käyttötaulukoihin.

Kuvio 15. Välituotekustannus ja työvoimakustannus tuotosyksikköä kohden tehdasteollisuudessa 2005–2016

Lähde: Tilastokeskus, VM

Liite 1: Muutoksia veroissa ja etuuksissa

Seuraavassa on luettelomaisesti tiivistetty ne veroja ja sosiaalietuksia koskevat muutokset, jotka on huomioitu valtiovarainministeriön ennusteessa ja jotka vaikuttavat tässä raportissa tarkasteltuihin tuloihin ja kustannuksiin lähivuosina. Ne on jaettu ansiotuloista kannettaviin veroihin, jotka vaikuttavat suoraan käytettävissä oleviin nettotuloihin sekä välilliseen verotukseen, joka kuluttajahintojen kautta niin ikään vaikuttaa ostovoimakehitykseen. Lisäksi luettelo sisältää sosiaalietuksia ja yritysten veroja koskevat muutokset.

Ansiotuloista kannettavat verot

- Vuosien 2017–2019 ansiotuloveroperusteisiin tehdään indeksitarkistus.
- KIKY-sopimukseen liittyvä veroluonteisten maksujen korotus v. 2017–2020 ja ansiotuloverokevennys vuosina 2017, 2018 ja 2019
- Metsälahjavähennyksen käyttöönotto v. 2017 (n. 13 milj. euroa v. 2018 lähtien)
- Asuntolainan korkovähennysoikeuden asteittainen lisärajaaminen 25 prosenttiin v. 2019 mennessä (-10 %-yks. vuodessa)
- Alun perin vuosille 2013–2018 käyttöön otetun uuden tuloveroluokan voimassaoloa jatketaan hallitusohjelman mukaisesti vuoden 2019 loppuun saakka. Lisäksi vuoden 2018 talousarviossa jatkettiin uuden tuloveroluokan alarajan määräaikaisen alentamisen voimassaoloa.
- Keskimääräisen kunnallisveron keventyminen 0,04 prosenttiyksikköä v. 2018.
- Lapsivähennyksen voimassaoloaika päättyy v. 2018
- Sote- ja maakuntauudistuksen yhteydessä kunnallisveroja alennetaan kaikissa kunnissa ja valtion ansiotuloverotusta kiristetään vastaavalla määrällä. Hallitus on linjannut uudistuksen toteutettavaksi siten, että työn verotus ei kiristy lainkaan millään tulotasolla. Tämän varmistamiseksi verotusta kevennetään uudistuksen yhteydessä (n. 250 milj. euroa) v. 2021 alusta lukien.
- Yle-veron muutokset v. 2018
- Työasuntovähennyksen kasvattaminen v. 2019

Välillisesti kannettavat verot

- Tupakkaverotuksen kiristys asteittain 2015–2019
- Autoveroa alennetaan hallituskauden aikana asteittain
- Alkoholiveron korotus v. 2018 100 milj. euroa
- Lämmitys-, työkone- ja voimalaitospolttoaineiden energiaverojen korotus 45+45 milj. euroa v. 2017 ja 2018
- Alkoholiveron korotus 30 milj. euroa v. 2019
- Lämmitys-, työkone- ja voimalaitospolttoaineiden energiaverojen korotukset 33 milj. euroa v. 2019
- Virvoitusjuomaveron korotus 25 milj. euroa v. 2019
- Ajoneuvoveron alennus 50 milj. euroa v. 2020
- Sähköisten lehtien ja kirjojen arvonlisäverokannan alentaminen 2019

Yritysverotus

- Osakeyhtiöiden tappioiden vähennysoikeuden laajennus

Etuudet

- Vuonna 2017 KEL-indeksiin sidottuja etuuksia leikataan 0,85 %. Vuosina 2018-19 täysimääräinen KEL-indeksijäädytys.
- Työttömyysvakuutusmaksun alentaminen 2019

Liite 2: Yksikkötyökustannusten kehitys euroalueella ja maittain (Lähde: Eurostat, Euroopan komission ennuste)

Yksikkötyökustannusten kehitys euroalueella ja maittain								Keskimäärin		Yhteensä	
Euroalue	2014	2015	2016	2017	2018e	2019e	2020e	99-17	18-20e	99-17	18-20e
Palkansaajakorvaukset työntekijää kohden, %-muutos	1,3	1,4	1,2	1,6	2,3	2,1	2,5	2,1	2,3	48,6	7,0
Työnantajan sotumaksujen vaikutus, %-yksikköä	-0,2	-0,6	-0,2	0,0	-	-	-	-0,1	-	-2,1	-
Palkat ja palkkiot työntekijää kohden, %-muutos	1,5	2,0	1,4	1,6	-	-	-	2,2	-	51,8	-
Tuottavuus työntekijää kohden, %-muutos	0,7	1,0	0,5	0,7	0,6	0,8	0,9	0,7	0,7	14,3	2,3
Yksikkötyökustannukset, %-muutos	0,6	0,4	0,7	0,9	1,7	1,3	1,6	1,4	1,5	30,0	4,6
Itävalta	2014	2015	2016	2017	2018e	2019e	2020e	99-17	18-20e	99-17	18-20e
Palkansaajakorvaukset työntekijää kohden, %-muutos	1,9	1,9	2,4	1,5	2,5	2,6	2,4	2,1	2,5	48,9	7,7
Työnantajan sotumaksujen vaikutus, %-yksikköä	0,1	-0,1	0,0	0,0	-	-	-	0,0	-	-0,6	-
Palkat ja palkkiot työntekijää kohden, %-muutos	1,8	2,1	2,4	1,5	-	-	-	2,2	-	49,8	-
Tuottavuus työntekijää kohden, %-muutos	-0,3	0,5	0,7	0,8	0,9	0,9	1,0	0,7	0,9	14,3	2,8
Yksikkötyökustannukset, %-muutos	2,2	1,4	1,6	0,6	1,6	1,7	1,4	1,4	1,5	30,3	4,7
Belgia	2014	2015	2016	2017	2018e	2019e	2020e	99-17	18-20e	99-17	18-20e
Palkansaajakorvaukset työntekijää kohden, %-muutos	0,9	0,0	0,5	1,9	2,2	2,0	2,1	2,3	2,1	54,3	6,4
Työnantajan sotumaksujen vaikutus, %-yksikköä	-0,2	0,1	-1,2	-0,2	-	-	-	0,0	-	-0,1	-
Palkat ja palkkiot työntekijää kohden, %-muutos	1,1	-0,1	1,7	2,1	-	-	-	2,3	-	54,5	-
Tuottavuus työntekijää kohden, %-muutos	0,7	1,0	0,5	0,7	0,6	0,8	0,9	0,7	0,7	14,3	2,3
Yksikkötyökustannukset, %-muutos	0,2	-1,0	0,0	1,2	1,6	1,2	1,2	1,6	1,3	35,0	4,0
Saksa	2014	2015	2016	2017	2018e	2019e	2020e	99-17	18-20e	99-17	18-20e
Palkansaajakorvaukset työntekijää kohden, %-muutos	2,8	2,7	2,2	2,6	2,9	3,0	3,0	1,7	3,0	37,1	9,2
Työnantajan sotumaksujen vaikutus, %-yksikköä	0,0	-0,1	-0,2	0,1	-	-	-	-0,1	-	-1,6	-
Palkat ja palkkiot työntekijää kohden, %-muutos	2,8	2,8	2,4	2,5	-	-	-	1,8	-	39,4	-
Tuottavuus työntekijää kohden, %-muutos	1,3	0,8	0,9	0,7	0,4	1,0	1,0	0,7	0,8	13,3	2,4
Yksikkötyökustannukset, %-muutos	1,4	1,9	1,3	1,8	2,5	2,0	2,0	1,0	2,2	21,0	6,6
Espanja	2014	2015	2016	2017	2018e	2019e	2020e	99-17	18-20e	99-17	18-20e
Palkansaajakorvaukset työntekijää kohden, %-muutos	0,1	1,4	-0,2	0,6	1,2	2,5	1,9	2,1	1,9	49,5	5,7
Työnantajan sotumaksujen vaikutus, %-yksikköä	-0,2	-1,1	0,1	0,3	-	-	-	0,0	-	-0,7	-
Palkat ja palkkiot työntekijää kohden, %-muutos	0,3	2,5	-0,2	0,3	-	-	-	2,2	-	50,5	-
Tuottavuus työntekijää kohden, %-muutos	0,4	0,8	0,6	0,4	0,3	0,5	0,5	0,6	0,4	12,6	1,3
Yksikkötyökustannukset, %-muutos	-0,3	0,6	-0,7	0,2	0,9	2,0	1,4	1,5	1,4	32,8	4,3
Ranska	2014	2015	2016	2017	2018e	2019e	2020e	99-17	18-20e	99-17	18-20e
Palkansaajakorvaukset työntekijää kohden, %-muutos	1,2	1,1	0,8	1,9	2,1	0,4	2,2	2,3	1,6	54,5	4,7
Työnantajan sotumaksujen vaikutus, %-yksikköä	0,4	-0,2	-0,2	0,0	-	-	-	0,0	-	-0,3	-
Palkat ja palkkiot työntekijää kohden, %-muutos	0,8	1,3	1,1	1,9	-	-	-	2,3	-	55,0	-
Tuottavuus työntekijää kohden, %-muutos	0,4	0,9	0,5	1,1	0,9	1,0	0,8	0,8	0,9	15,8	2,7
Yksikkötyökustannukset, %-muutos	0,7	0,2	0,4	0,8	1,2	-0,6	1,4	1,5	0,6	33,4	2,0
Italia	2014	2015	2016	2017	2018e	2019e	2020e	99-17	18-20e	99-17	18-20e
Palkansaajakorvaukset työntekijää kohden, %-muutos	0,2	1,0	0,5	0,1	1,9	1,3	1,3	1,6	1,5	36,4	4,6
Työnantajan sotumaksujen vaikutus, %-yksikköä	-0,2	-0,2	-0,3	-0,1	-	-	-	-0,2	-	-2,9	-
Palkat ja palkkiot työntekijää kohden, %-muutos	0,4	1,3	0,8	0,2	-	-	-	1,8	-	40,4	-
Tuottavuus työntekijää kohden, %-muutos	0,0	0,3	-0,2	0,4	0,2	0,4	0,6	-0,2	0,4	-3,7	1,2
Yksikkötyökustannukset, %-muutos	0,1	0,7	0,7	-0,3	1,7	1,0	0,7	1,8	1,1	41,6	3,4
Alankomaat	2014	2015	2016	2017	2018e	2019e	2020e	99-17	18-20e	99-17	18-20e
Palkansaajakorvaukset työntekijää kohden, %-muutos	1,6	-0,3	1,7	1,2	2,4	3,4	3,5	2,4	3,1	55,6	9,5
Työnantajan sotumaksujen vaikutus, %-yksikköä	1,2	-1,6	0,0	0,2	-	-	-	0,0	-	0,9	-
Palkat ja palkkiot työntekijää kohden, %-muutos	0,4	1,3	1,7	1,0	-	-	-	2,3	-	54,2	-
Tuottavuus työntekijää kohden, %-muutos	1,5	1,0	1,1	0,7	0,7	1,1	1,0	0,9	0,9	17,7	2,8
Yksikkötyökustannukset, %-muutos	0,1	-1,3	0,6	0,5	1,7	2,2	2,5	1,5	2,1	32,3	6,5
Suomi	2014	2015	2016	2017	2018e	2019e	2020e	99-17	18-20e	99-17	18-20e
Palkansaajakorvaukset työntekijää kohden, %-muutos	1,0	1,4	1,1	-1,2	1,4	2,2	2,4	2,5	2,0	59,0	6,1
Työnantajan sotumaksujen vaikutus, %-yksikköä	-0,1	0,1	0,2	-1,4	-	-	-	-0,2	-	-4,3	-
Palkat ja palkkiot työntekijää kohden, %-muutos	1,1	1,4	0,8	0,3	-	-	-	2,7	-	66,0	-
Tuottavuus työntekijää kohden, %-muutos	-0,2	0,3	2,0	1,6	0,6	1,1	1,1	0,9	0,9	18,4	2,8
Yksikkötyökustannukset, %-muutos	1,1	1,2	-0,9	-2,7	0,8	1,1	1,3	1,6	1,1	34,2	3,2

Liite 3: Työ- ja virkaehtosopimusten palkkaratkaisujen palkankorotusten luokittelu

Tulo- ja kustannuskehityksen selvitystoimikunta on seurannut vuodesta 2009 lähtien työ- ja virkaehtosopimusten palkkaratkaisuja ja niissä sovittuja palkankorotuksia analysoimalla niiden sisältöä ja rakennetta.

Analysointi perustuu toimikunnan laatimaan palkankorotusten luokitteluun. Luokittelun avulla toimikunta kykenee aikaisempaa paremmin ja monipuolisemmin analysoimaan palkkaratkaisujen sisältöä sekä palkanmuodostuksen ja neuvottelujärjestelmän muutoksia.

Luokittelu koostuu kuudesta osatekijästä:

1. palkankorotusten luokittelu
2. paikallisesti sovittavien palkankorotusten osuus
3. palkankorotusten perälaumat
4. palkankorotuksista toisin sopiminen
5. kertaluontoiset palkankorotuserät
6. yleiskorotusten muodot

Toimikunnan edelliset raportit on laadittu kesäkuussa 2010, 2011, 2012 ja 2014. Kesällä 2013 raporttia ei laadittu, koska silloin valtaosa voimassa olleista työ- ja virkaehtosopimuksista perustui marraskuussa 2011 hyväksytyyn työmarkkinoiden raamisopimukseen, jossa palkkaratkaisut oli sovittu kahdelle vuodelle. Raporteissa palkkaratkaisujen rakennetta on tarkasteltu kokonaisuutena eli ottamalla huomioon kaikki sopimuskauden ajalle sovitut palkantarkistukset.

Koska kesäkuun 2012 ja kesäkuun 2013 välisenä aikana oli solmittu vain kuusi uutta työehtosopimusta, jotka eivät olleet mukana edellisen raportin luokittelussa, ei näistä ole katsottu tarpeelliseksi laatia erillistä palkankorotusten luokittelua. Näiden sopimusten piirissä on noin 10 000 palkansaajaa yksityisellä sektorilla.

Vuoden 2014 jälkeen raportteja ei ole laadittu ennen tätä käsillä olevaa raporttia. Raportin liitteenä on esitetty vertailuna myös edellisten, vuosien 2010–2017 välillä tehtyjen palkkaratkaisujen tiedot.

Vuoden 2014 raporttiin sisältyi Työllisyys- ja kasvusopimuksen ensimmäinen vuosi ja muut kesäkuun 2013 ja 2014 välisenä aikana sovitut palkkaratkaisut. Käsillä olevan raportin liitteessä esitetään Työllisyys- ja kasvusopimuksen tilanne vuosina 2015–2016. Kilpailukyky sopimus allekirjoitettiin 14.6.2016. Sopimuksen kattavuus oli noin 91 prosenttia. Sopimus ei sisältänyt palkankorotuksia, mikä näkyy liitteen taulukossa vuoden 2017 tiedoissa.

Käsillä oleva raportti kuvaa poikkileikkauksena kesäkuussa 2018 voimassa olevien palkkaratkaisujen rakennetta. Se sisältää kesäkuun 2017 ja kesäkuun 2018 välisenä aikana solmitut uudet työ- ja virkaehtosopimukset ja niiden palkkaratkaisut sekä muut kollektiivisesti sovitut palkkaratkaisut.

I

Työ- ja virkaehtosopimukset ja niiden palkkaratkaisut kesäkuussa 2018

Palkankorotusten luokittelussa on tarkasteltu kesäkuussa 2018 voimassa olevia palkkaratkaisuja.

Tarkastelussa ovat mukana sekä julkisen sektorin (kunnat, kirkko ja valtio) että yksityisen sektorin sopimukset. Tarkasteltuja sopimuksia on yhteensä runsaat 400 sopimusta.

Näistä kuntien sopimuksia on viisi: kunnallinen yleinen virka- ja työehtosopimus (KVTES), kunnallinen opetusalan virka- ja työehtosopimus (OVTES), lääkärisopimus (LS), teknisen henkilöstön virka- ja työehtosopimus (TS) ja tuntipalkkaisen henkilöstön työehtosopimus (TTES).

Valtion sopimuksia ovat keskustason yleinen virka- ja työehtosopimus ja sitä täydentävät runsaat 100 paikallistason tarkentavaa virka- ja työehtosopimusta.

Kirkolla sopimuksia on yksi: Kirkon virka- ja työehtosopimus (KirVESTES).

Yksityisen sektorin sopimuksia tarkastelussa on 290 sopimusta, jotka on solmittu Elinkeinoelämän keskusliiton jäsenliittojen edustamilla sopimusaloilla.

Tarkasteltujen sopimusten piirissä on yhteensä 1 412 000 palkansaajaa, joista kunnissa 419 000, valtiolla 73 000, kirkolla 20 000 ja yksityisellä sektorilla 900 000 palkansaajaa.

Raportissa on käytetty osittain työnantajakeskusjärjestöjen jäsenten palveluksessa olevien palkansaajien lukumääriä. Lukumäärien voidaan arvioida vastaavan riittävällä tarkkuudella koko palkansaajakunnan rakennetta.

Pääosa uusista palkkaratkaisuista kestoaltaan ja tasoltaan samanlaisia

Viimeisen vuoden aikana eli kesäkuun 2017 ja kesäkuun 2018 välisenä aikana solmituista työ- ja virkaehtosopimuksista pääosa solmittiin liittotasolla ilman työmarkkina-keskusjärjestöjen solmimaa keskusjärjestösopimusta.

Solmituissa uusissa työ- ja virkaehtosopimuksissa koko sopimuskauden pituus on pääosin 2–3 vuotta, niin että sopimukset päättyvät pääosin lokakuun 2019 ja maaliskuun 2020 välisenä aikana.

Palkkaratkaisut on tehty pääosin kahdeksi vuodeksi, minkä lisäksi on saatettu sopia optiovuodesta, jonka palkkaratkaisu neuvotellaan erikseen.

Palkkaratkaisujen tason osalta alakohtaiset sopimukset solmittiin suurin piirtein samanlaisina sopimuskauden pituus huomioiden, mutta palkkaratkaisujen rakenteen osalta sovittiin myös alakohtaisista sovelluksista.

Palkankorotuksia on tarkasteltu palkkaratkaisuittain siten, että kullekin työ- ja virkaehtosopimuksen palkkaratkaisulle on määritelty palkankorotuksen tyyppi ottamalla huomioon palkkaratkaisu kokonaisuutena eli kaikki sopimuskaudelle sovitut palkankorotukset.

Näin ollen kullakin sopimusallalla on tarkasteltu kaikkia sopimuskaudelle sovitut korotuksia yhteensä, riippumatta siitä, kuinka monta korotuskertaa sopimuskaudelle sisältyi. Useimmissa sopimuksissa korotuskertoja oli kaksi, mutta eräissä sopimuksissa niitä oli vain yksi tai joissakin kolme.

Palkankorotusten luokka on määritelty sen mukaan, mitä sopimuksessa on sovittu. Näin ollen luokittelussa ei oteta huomioon sitä, miten palkkaratkaisu käytännössä, esimerkiksi yritys- ja työpaikkatasolla, on toteutettu.¹⁷

II

Palkkaratkaisujen luokittelu

1. Palkankorotusten luokittelu

Kesäkuussa 2018 voimassa olevissa palkkaratkaisuissa 31 prosentille palkansaajista sovittiin pelkästään yleiskorotus.

48 prosentille palkansaajista sovittiin yleiskorotuksen lisäksi paikallinen korotuserä.

Vajalla viidesosalla eli 18 prosentilla palkansaajista palkankorotusten suuruudesta ja kohdentamisesta tuli päättää yritystasolla, mutta sopimus sisälsi perälaudan palkankorotusten maksamisesta yleiskorotuksena, jos paikalliseen sopimukseen ei päästä.

Kunnissa kaikille palkansaajille sovittiin yleiskorotus tai muu keskitetty korotus sekä paikallinen korotuserä.

Kuntia vastaava ratkaisu tehtiin valtiolla 99 prosentille palkansaajista. Yhdelle prosentille korotus sovittiin paikallisesti ilman perälaudaa.

Kirkolla 97 prosentilla palkansaajista sopimus sisältää pelkästään yleiskorotuksen. Kolmen prosentin kohdalla sovittiin pelkästään kustannusvaikutuksesta.

Yksityisellä sektorilla 47 prosentilla palkansaajista sovittiin pelkästään yleiskorotus. 28 prosentille palkansaajista sovittiin palkkaratkaisu, joka ei sisältänyt korotuksen suuruutta tai kustannusvaikutusta, vaan niistä tuli sopia liittojen ohjeiden mukaan yritystasolla. Mikäli paikalliseen sopimukseen ei päästy, sopimus sisälsi perälaudana palkankorotusten maksamisen yleiskorotuksena. Yleiskorotus ja paikallinen korotuserä sovittiin 21 prosentille palkansaajista.

¹⁷ Palkkaratkaisujen käytännön toteuttamisesta yritys- ja työpaikkatasolla ovat monet työnantaja- ja ammattiliitot tehneet jälkikäteen kyselyjä ja selvityksiä.

Taulukko 1. Palkankorotusten luokittelu kesäkuussa 2018 voimassa olevissa palkkaratkaisuissa, %

	2018				
	K	V	KKO	Y*	Yht
1. Korotuksesta sovitaan paikallisesti (ilman perälautaa). Työ- tai virkaehtosopimus ei määrää palkankorotuksen suuruutta tai kustannusvaikutusta, jolloin yritys- ja työpaikkatasolla päätetään kokonaisuudessaan sekä palkankorotuksen suuruudesta että sen kohdentamisesta.	0	1	0	1	1
2. Korotuksesta sovitaan paikallisesti (perälautana korotuksen suuruus). Palkankorotusten suuruudesta ja kohdentamisesta päätetään yritys- tai työpaikkatasolla, mutta työ- tai virkaehtosopimus sisältää perälaudan korotusten suuruudesta siltä varalta, että paikalliseen sopimukseen ei päästä.	0	0	0	0	0
3. Korotuksesta sovitaan paikallisesti (perälautana korotuksen suuruus ja/tai yleiskorotus). Palkankorotusten suuruudesta ja kohdentamisesta päätetään yritys- tai työpaikkatasolla, mutta työ- tai virkaehtosopimus sisältää perälaudan korotusten suuruudesta ja/tai palkkojen yleiskorotuksesta tai yksilöllisestä vähimmäiskorotuksesta siltä varalta, että paikalliseen sopimukseen ei päästä. ¹⁸	0	0	0	28	18
4. Kustannusvaikutus. Työ- tai virkaehtosopimus määrää palkankorotuksen keskimääräisen kustannusvaikutuksen, jonka puitteissa korotus voidaan yritys- ja työpaikkatasolla jakaa yksilöllisesti. Sopimus voi sisältää myös takuun yksilöllisen korotuksen vähimmäissuuruudesta siltä varalta, että paikalliseen sopimukseen ei päästä.	0	0	3	3	2
5. Yleiskorotus ja paikallinen erä. Työ- tai virkaehtosopimus määrää liitto- tai sopimusalatasolla sovitun kollektiivisen korotuksen, joka voi olla samansuuruinen yleiskorotus kaikille tai muu kollektiivinen korotus, ja lisäksi yritys- tai työpaikkakohtaisen erän, jonka jakamisesta päätetään paikallisesti. Sopimus voi sisältää myös takuun yksilöllisen korotuksen vähimmäissuuruudesta siltä varalta, että paikalliseen sopimukseen ei päästä.	100	99	0	21	48
6. Yleiskorotus. Työ- tai virkaehtosopimus määrää liitto- tai sopimusalatasolla sovitun kollektiivisen korotuksen, joka voi olla samansuuruinen yleiskorotus kaikille tai muu kollektiivinen korotus, eikä sisällä yritys- tai työpaikkatasolla päätettäviä tai yksilöllisesti kohdennettavia eriä.	0	0	97	47	31
Yhteensä	100	100	100	100	100
Palkansaajien määrä, 1 000 henkilöä	419	73	20	900	1412

K = Kunnat, V = Valtio, KKO = Kirkko, Y = Yksityinen sektori

*ei sisällä ennen 2017–2018 neuvottelukierrosta vientialojen palkankorotuksiin sidottuja aloja. TES:n määrittelemä paikallisen sopimisen mahdollisuus täysimääräisenä.

Palkankorotusten perälauta kuvaa menettelytapaa, jos palkankorotusten suuruudesta tai kohdentamisesta ei päästä paikallisesti sopimukseen.

¹⁸ Esimerkiksi teknologiateollisuuden toimialoilla kokonaisuudessaan noin 60 % henkilöstöstä oli paikallisten palkkaratkaisuiden piirissä. Teollisuusliitto ry:n kyselyn mukaan teknologiateollisuuden teollisuustoimialojen työntekijäsopimusten piirissä olevasta henkilöstöstä n. 60 % oli paikallisen palkkaratkaisun piirissä. Toimipaikoittain tarkasteluna paikallisten ratkaisuiden kattavuus on noin 50 %. Valtaosalla teknologiateollisuuden henkilöstöstä ja toimipaikoista toteutettiin palkkaratkaisu, jonka osana oli jonkin suuruinen yleiskorotusosa.

Liitetaulukossa on tarkasteltu palkankorotusten luokittelua vuosina 2010–2018.

2. Paikallisesti sovittavien palkankorotusten osuus

Kesäkuussa 2018 voimassa olevissa palkkaratkaisuissa 19 prosentilla koko palkankorotus koostui paikallisesta palkankorotuserästä ja 48 prosentilla paikallisen erän osuus oli 20–40 prosenttia kokonaiskorotuksesta. 27 prosentilla ei ollut yhtään paikallista korotuserää.

Taulukko 2. Paikallisesti sovittavien palkankorotuserien osuus kesäkuussa 2018 voimassa olevissa palkkaratkaisuissa, %

Paikallisen erän (pe) osuus, %	Palkansaajien osuus, %				
	KUNTA	VALTIO	KIRKKO	YKSITYINEN	YHT
pe = 0	0	1	97	40	27
0 < pe < 20	0	0	0	1	1
20 ≤ pe < 40	100	99	0	22	48
40 ≤ pe < 60	0	0	0	5	3
60 ≤ pe < 80	0	0	0	1	1
80 ≤ pe < 100	0	0	0	1	1
pe = 100	0	0	3	30	19
Yhteensä	100	100	100	100	100
Palkansaajien määrä, 1 000 henkilöä	419	73	20	900	1 412

Kunnissa ja valtiolla kaikilla tai lähes kaikilla työ- ja virkaehtosopimusten piiriin kuuluvilla palkansaajilla oli sovittu paikallisesta palkankorotuserästä. Sen osuus kokonaiskorotuksesta oli 20 ja 40 prosentin välillä.

Kirkolla vain kolmella prosentilla oli paikallista korotuserää ja silloin se oli 100 % kokonaiskorotuksesta.

Yksityisellä sektorilla paikallisen erän osuus kokonaiskorotuksesta oli 100 prosenttia 30 prosentissa palkkaratkaisuista ja 40 prosentin kohdalla paikallista korotuserää ei ollut yhtään. 22 prosentissa palkkaratkaisuista paikallisen korotuserän osuus oli 20 ja 40 prosentin välillä.

3. Palkankorotusten perälaudet

Palkankorotusten perälaudet kuvaavat menettelytapaa, jos palkankorotusten kohdentamisesta tai suuruudesta ei päästä paikallisesti sopimukseen.

Kesäkuussa 2018 voimassa olevissa palkkaratkaisuissa 63 prosentilla palkansaajilla perälautana oli työnantajan päätös. 15 prosentilla oli yleiskorotusperälauta ja 22 prosentilla näiden kahden edellä mainitun yhdistelmä.

Taulukko 3. Paikallisesti sovittavien palkankorotusten perälaudet kesäkuussa 2018 voimassa olevissa palkkaratkaisuissa, %

Perälaudan tyyppi	KUNTA	VALTIO	KIRKKO	YKSITYINEN	YHT
Työnantaja päättää	100	0	3	52	63
Yleiskorotus	0	100	97	13	15
Edellisten yhdistelmä	0	0	0	35	22
Perälautaa ei määritelty	0	0	0	0	0
Yhteensä	100	100	100	100	100
Palkansaajien määrä, 1 000 henkilöä	419	73	20	900	1 412

4. Palkankorotuksista toisin sopiminen

Kesäkuussa 2018 voimassa olevissa palkkaratkaisuissa 66 prosentilla palkansaajista ei ollut mahdollista sopia palkankorotuksista yritys- ja työpaikkatasolla toisin kuin työtai virkaehtosopimuksissa oli sovittu.

53 prosentissa yksityisen sektorin sopimusaloista työehtosopimus antoi mahdollisuuden sopia palkankorotuksista yritystasolla. Palkkaratkaisun mukaan yritys- ja työpaikatasolla tuli sopia palkankorotuksen toteuttamistavasta, ajankohdasta ja suuruudesta.

Valtion, kirkon ja kuntien sopimuksissa poikkeamismahdollisuutta ei ollut.

Taulukko 4. Palkankorotuksista toisin sopiminen kesäkuussa 2018 voimassa olevissa palkkaratkaisuissa, %

Toisin sopimisen mahdollisuus	KUNTA	VALTIO	KIRKKO	YKSITYINEN	YHT
Ei mahdollista	100	100	100	47	66
On mahdollista	0	0	0	53	34
Yhteensä	100	100	100	100	100
Palkansaajien määrä, 1 000 henkilöä	419	73	20	900	1 412

Palkankorotuksista toisin sopimisella ei tässä yhteydessä tarkoiteta työ- tai virkaehtosopimusten muutoin antamia mahdollisuuksia sopia toisin palkkauksesta tai muista työsuhteen ehdoista.

5. Kertaluontoiset palkankorotuserät

Kesäkuussa 2018 voimassa olevien palkkaratkaisujen lisäksi kertaluontoinen palkankorotuserä sisältyi lähes kaikkiin julkisen sektorin sopimuksiin.

Taulukko 5. Kertaluontoisista palkankorotuseristä sopiminen kesäkuussa 2018 voimassa olevissa palkkaratkaisuissa, %

Kertaeristä sopiminen	KUNTA	VALTIO	KIRKKO	YKSITYINEN	YHT
Ei kertaeriä	0	1	17	100	64
Kertaerä sisältyi palkkaratkaisuun	100	99	83	0	36
Yhteensä	100	100	100	100	100
Palkansaajien määrä, 1 000 henkilöä	419	73	20	900	1 412

Kertaluontoisilla palkankorotuserillä tarkoitetaan palkansaajille kertaluontoisesti maksettavia palkankorotuseriä, jotka ovat osa palkkaratkaisua. Kertaluontoinen palkankorotuserä ei jää pysyväksi osaksi palkkausta.

Kertaerät eivät ole mukana palkankorotusten luokittelun kohdissa 1–4 ja 6.

6. Yleiskorotusten muodot

Kesäkuussa 2018 voimassa olevissa palkkaratkaisuissa yleiskorotukset sovittiin maksettavaksi yleisimmin eli 62 prosentille palkansaajista prosenttiperusteisina.

Osalla sopimusaloista (valtio ja kunta) sovittiin korotukset toteutettaviksi prosenttikorotuksena ja sekamuotoisena. Näiden sopimusten osuus 29 % kaikista palkansaajista.

Yleiskorotuksella tarkoitetaan tässä liitto- tai sopimusalatasolla sovittua samansuuruista yleiskorotusta kaikille, ei ”muuta kollektiivista korotusta”, joka on esimerkiksi taulukossa 1 kohdissa 5 ja 6 lisäyksenä yleiskorotuksen rinnalla.

Taulukko 6. Yleiskorotusten muodot kesäkuussa 2018 voimassa olevissa palkkaratkaisuissa, %

Yleiskorotuksen muoto	KUNTA	VALTIO	KIRKKO	YKSITYINEN	YHT
Prosenttikorotus	19	0	100	86	62
Euro- tai senttikorotus tai sekamuoto	2	0	0	14	9
Prosentti- sekä euro- tai senttikorotus	0	0	0	0	0
Prosenttikorotus ja sekamuoto	79	100	0	0	29
Yhteensä	100	100	100	100	100
Palkansaajien määrä, 1 000 henkilöä	419	73	20	900	1 412

III

Määritelmiä ja rajauksia

Yleiskorotuksella tarkoitetaan työ- tai virkaehtosopimuksella sovittua kollektiivista palkankorotusta, joka kohdennetaan samansuuruisuena kaikille sopimuksen piiriin kuuluville palkansaajille. Samansuuruisuus sisältää sekä prosenttiperusteiset sekä euro- ja senttiperusteiset yleiskorotukset samoin kuin sekalinjaiset (osa korotuksesta prosenttiperusteista ja osa euro- tai senttiperusteista) yleiskorotukset.

Muulla kollektiivisella korotuksella tarkoitetaan muuta sopimuskorotusta kuin yleiskorotusta ja se voi kohdistua muihin palkkaustekijöihin kuin tehtäväkohtaiseen palkkaan tai se voi kohdistua jonkin ryhmän tehtäväkohtaiseen palkkaan sopimuksen alarajakorotuksena (ns. kuoppakorotuksena) tai vastaavanlaisena tasokorotuksena.

Yritys- tai työpaikkakohtaisella erällä eli paikallisella erällä tarkoitetaan työ- tai virkaehtosopimuksella sovittua palkankorotusta, jonka kohdentamisesta päätetään yritys- tai työpaikkatasolla ja joka voidaan kohdentaa erisuuruisuena ja yksilöllisenä korotuksena sopimuksen piiriin kuuluville palkansaajille.

Liitetaulukko: Palkankorotusten luokittelu vuosille 2010–2018

[illegible]

VALTIONEUVOSTON KANSLIA

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI

PL 23, 00023 VALTIONEUVOSTO

p. 0295 16001

info@vnk.fi

vnk.fi/julkaisut

ISSN PDF 2490-1164
ISBN PDF 978-952-287-692-8